

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Луганський національний університет імені
Тараса Шевченка»
Факультет педагогіки і психології
Кафедра розвитку дитини раннього і дошкільного віку

Новошицька Любов Михайлівна

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ЖИВОПИСУ

кваліфікаційна робота
здобувачки вищої освіти другого (магістерського) рівня
за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта»

Особистий підпис –

Науковий керівник –

кандидат педагогічних наук
доцент Гречишкіна І.А.

Зав. кафедри –

кандидат педагогічних наук,
доцент Гречишкіна І.А.

Лубни - 2026

ЗМІСТ

	Стор
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ЖИВОПИСУ	
1.1. Проблема національно-патріотичного виховання дітей у науковій педагогічній літературі.....	7
1.2. Особливості національно-патріотичного виховання старших дошкільників.....	22
1.3. Живопис як засіб національно-патріотичного виховання старших дошкільників.....	30
1.4. Обґрунтування педагогічних умов національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису.....	34
Висновки до першого розділу.....	42
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ЖИВОПИСУ	
2.1. Організація та первинні результати експериментальної роботи.....	44
2.2. Програма реалізації педагогічних умов	54
Висновки до другого розділу.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Національно-патріотичне виховання дітей є однією з ключових складових сучасної дошкільної освіти. В умовах активного розвитку суспільства, глобалізаційних процесів та інформаційного впливу особлива увага приділяється формуванню у дітей ціннісного ставлення до своєї країни, її історії, культури, традицій та символів. Ранній і дошкільний вік є особливо сприятливим періодом для розвитку національної свідомості, адже саме в цей час закладаються моральні, естетичні та соціальні основи особистості, формуються первинні патріотичні почуття та уявлення про рідний край.

Особливо важливим у системі національно-патріотичного виховання є використання мистецьких засобів, зокрема живопису. Живописні твори дозволяють дошкільникам через спостереження, аналіз образів, кольорів та композиції пізнавати красу рідного краю, історичні події, національні символи та традиції. Практична художня діяльність сприяє розвитку естетичного сприйняття, творчої уяви та емоційної чутливості дитини, формує її моральні та патріотичні почуття, розвиває здатність до співпереживання та усвідомленого оцінювання навколишнього світу.

Важливим напрямом національно-патріотичного виховання та формування любові до рідного краю є ознайомлення старших дошкільників з творами українських художників-живописців. Живопис, як потужний засіб художньо-естетичного впливу, сприяє емоційному переживанню дітьми образів рідної природи, історичних подій, національних традицій і культурних цінностей. Організовуючи роботу з творами живопису, педагоги керуються загальними вимогами до ознайомлення дошкільників з мистецтвом, сформульованими у працях Г. Сухорукової та Л. Янцур, які наголошують на доступності змісту, емоційній насиченості та художній виразності творів. Розглядаючи проблему добору живописних полотен для

дітей дошкільного віку, Л. Шелестова підкреслює необхідність урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також виховного потенціалу мистецьких образів, здатних формувати патріотичні почуття, естетичний смак і ціннісне ставлення до національної культури.

Особливу увагу національно-патріотичному вихованню приділяють О. Долинна, яка вивчає сприйняття моральних та естетичних цінностей змісту живописних творів, а також А. Богуш та Н. Мойсеюк, які досліджують роль національної символіки та образів рідного краю у художньо-естетичному вихованні старших дошкільників.

У сучасній педагогічній науці питання національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку розглядається як один із ключових напрямів формування особистості. Дослідники Г. Ващенко, В. Сухомлинський, К. Ушинський наголошували на значущості виховання любові до Батьківщини, поваги до національних традицій та духовних цінностей українського народу. У працях Л. Масол, М. Миропольської, О. Рудницької, Г. Шевченко обґрунтовано роль мистецтва, зокрема живопису, як потужного засобу розвитку емоційно-ціннісної сфери дитини та формування її естетичної й громадянської свідомості. Дослідження О. Кононко та Є. Наумченко підкреслюють важливість урахування природної активності дошкільника та створення умов для його творчого самовираження у процесі ознайомлення з культурно-мистецькою спадщиною України. Зарубіжні науковці, серед яких Р. Арнхейм та К. Юнг, акцентують на впливі образотворчого мистецтва на розвиток уяви, емоційної чутливості та здатності дитини до символічного осмислення світу. Сукупність цих наукових підходів формує теоретичне підґрунтя для обґрунтування живопису як ефективного засобу національно-патріотичного виховання старших дошкільників.

Таким чином, теоретична основа дослідження ґрунтується на українських педагогічних і психологічних дослідженнях, що дають змогу визначити ефективні педагогічні умови для формування у старших

дошкільників національно-патріотичних почуттів через живопис, сприяють розвитку естетичного сприйняття, творчих здібностей та моральних цінностей.

Актуальність теми дослідження обумовлена також потребою вдосконалення методів національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах України. Незважаючи на наявність наукових праць, присвячених проблемам патріотичного виховання та художньо-естетичного розвитку дітей, питання системного використання живопису як засобу формування патріотичних почуттів у старших дошкільників досі недостатньо розроблене. Це визначає необхідність проведення наукового дослідження на тему *«Національно-патріотичне виховання старших дошкільників засобами живопису»*, спрямованого на виявлення ефективних педагогічних умов для реалізації зазначеного процесу.

Об'єктом дослідження є процес національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису.

Предметом дослідження є педагогічні умови та методи, які забезпечують ефективне формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку через знайомство з творами живопису.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису.

Гіпотеза дослідження: у гіпотезі нашого дослідження було висунуто припущення, що живопис як вид образотворчого мистецтва є ефективним засобом національно-патріотичного виховання старших дошкільників за умови створення відповідних педагогічних умов.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань:

1. Проаналізувати наукову літературу щодо національно-патріотичного виховання дітей.
2. Визначити особливості формування патріотичних почуттів у старших дошкільників.

3. Охарактеризувати роль живопису у розвитку національної свідомості та естетичного сприйняття.

4. Обґрунтувати педагогічні умови ефективного використання живопису для національно-патріотичного виховання.

5. Розробити та апробувати експериментальну програму з реалізації педагогічних умов у практичній роботі з дошкільниками.

Методи дослідження включають аналіз наукової літератури, педагогічне спостереження, експериментальну роботу, анкетування, інтерв'ю та аналіз продуктивної діяльності дітей.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до використання живопису як засобу національно-патріотичного виховання старших дошкільників та визначенні конкретних педагогічних умов, що забезпечують ефективність цього процесу.

Теоретична значущість дослідження полягає у систематизації та обґрунтуванні педагогічних умов національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису, а також у визначенні закономірностей формування естетичного та патріотичного сприйняття у дітей цього віку.

Практичне значення дослідження полягає у створенні методичних рекомендацій для вихователів та педагогів дошкільних закладів щодо використання живопису для розвитку у дітей патріотичних почуттів, естетичного смаку та творчих здібностей.

Структура магістерської роботи визначена логікою дослідження та включає вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ЖИВОПИСУ

1.1. Проблема національно-патріотичного виховання дітей у науковій педагогічній літературі

Сучасні суспільно-політичні та соціокультурні умови розвитку України зумовлюють необхідність перегляду й оновлення пріоритетів у системі дошкільної освіти, висуваючи перед нею якісно нові завдання у сфері виховання підростаючого покоління. Їх реалізація спрямована на подолання формалізму в організації освітньо-виховного процесу закладів дошкільної освіти та забезпечення його змістовної наповненості відповідно до актуальних потреб суспільства.

Виховання громадян України має національно зорієнтований характер і ґрунтується на традиціях, культурних цінностях та духовній спадщині українського народу, виступаючи важливим чинником формування національної свідомості й збереження національної ідентичності. Сучасна модель виховання передбачає врахування реалій сьогодення, що визначаються соціально-економічними викликами, морально-духовним станом суспільства та потребами подальшого розвитку культури, науки й освіти в Україні.

Формування свідомого патріота з відповідними почуттями, переконаннями та діями значною мірою визначається специфічними впливами на національну свідомість. Національна свідомість виступає фундаментом патріотичного виховання та передбачає глибоке усвідомлення власної етнічної приналежності й унікальної історичної долі народу, що є невід'ємним атрибутом кожної нації. Вона характеризує зрілість народу як самостійного суб'єкта історичного процесу та слугує показником

морального здоров'я, духовного розвитку й інтелектуального потенціалу особистості.

Національна культура стає для дитини першим кроком в освоєнні багатств світової культури, присвоєнні загальнолюдських цінностей, формуванні власної особистісної культури. Соціальну основу проблеми засвоєння дітьми культурної спадщини та наступності культур становить розробка питань гармонії загальнолюдського і національного, загальнодержавного та регіонального в працях філософів, істориків, культурологів і мистецтвознавців А. Арнольдова, Н. Бердяєва, О. Дмитрієва, В. Добриніна, М. Кагана, Н. Карамзіна, Д. С. Лихачова, В. Розанова, В. Соловйова, та ін.

Початки патріотичного виховання мають свої корені в народній педагогіці, роль і значення якої детально аналізуються у наукових дослідженнях О. Любара, В. Мацюка, В. Пугача, М. Стельмаховича, Д. Федоренка. Педагоги висвітлювали ідеал давньо-руської епохи, складовою частиною якого виступає патріотичне виховання.

Патріотизм у різні історичні періоди набував неоднакових форм і змісту. В епоху античності йому надавалося особливе значення як важливій складовій системи моральних цінностей і обов'язків громадян. Патріотичний обов'язок у той час розумівся не лише як готовність до збройного захисту батьківщини, а й як активна участь у політичному та громадському житті держави. Ідеї патріотизму простежуються ще з часів греко-перських воєн, коли відданість полісу вважалася найвищою чеснотою громадянина. У творах римських авторів доби ранньої Імперії також відображене специфічне відчуття приналежності до Італії, що свідчить про формування своєрідної моделі римського, або італійського, патріотизму [13 47; 53;67].

У Римській імперії патріотизм мав дві основні форми: локальний, або «полісний», що підтримувався системою місцевих релігійних культів, та імперський, пов'язаний із культом обожнювання імператора. Поширення

християнства з його вченням поступово руйнувало засади традиційних локальних вірувань, а отже, послаблювало позиції полісного патріотизму. Ідея рівності всіх народів перед Богом сприяла міжетнічному зближенню населення Римської імперії та водночас стримувала розвиток традиційних форм патріотичних почуттів, прив'язаних до конкретного міста чи культу. Саме тому на міському рівні християнська проповідь часто зустрічала опір з боку патріотично налаштованих язичників, які вважали місцеві релігійні культу запорукою добробуту та стабільності своїх міст [13; 22; 34; 56].

Імперський Рим, зі свого боку, сприймав християнство як потенційну загрозу імперському патріотизму. Хоча християни проповідували покору світській владі та молилися за добробут держави, вони відмовлялися брати участь в імперських культах, які, на переконання імператорів, мали сприяти утвердженню імперської єдності та патріотичних настроїв. Вчення про Небесну Вітчизну та уявлення про християнські громади як особливий «народ Божий» породжували сумніви щодо відданості християн земній державі. Згодом у Римській імперії відбулося переосмислення політичного значення християнства: після його офіційного визнання держава почала використовувати християнську ідеологію як засіб зміцнення імперської єдності, протидії місцевому націоналізму та язичництву, формуючи уявлення про християнську імперію як спільну земну батьківщину всіх вірян. У середньовічний період, коли лояльність до громадянської спільноти поступилася місцем відданості монархові, поняття патріотизму втратило свою актуальність і знову набуло поширення лише в епоху Нового часу. [34; 56].

До класиків педагогічної думки, які у своїх працях зверталися до проблеми патріотичного виховання, належать українські мислителі й педагоги Г. Ващенко, О. Духнович, О. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Я. Чепіга та інші. У їхніх наукових доробках розкриваються актуальні для відповідної історичної доби питання формування патріотичних почуттів як важливої складової національної

системи виховання. Дослідники наголошували на значенні виховання свідомої, духовно багатой особистості, здатної усвідомлювати свою належність до рідного народу, поважати національні цінності та бути відданим своїй Батьківщині [3; 7; 13 47; 53;67].

Поняття «любов до Батьківщини» посідало важливе місце у філософських і педагогічних поглядах мислителів епохи Просвітництва. У цей період відданість державі та громаді протиставлялася безумовній лояльності церкві або монархічній владі. Уже в XVII столітті Жан де Лабрюєр наголошував на неможливості існування справжньої вітчизни в умовах деспотизму. Подальший розвиток ця ідея отримала у працях Луї де Жокура, зокрема в «Енциклопедії» (1765), де підкреслювалося, що вітчизна несумісна з деспотичним устроєм, оскільки основою морального блага є усвідомлена любов до своєї країни [83].

У контексті педагогічної науки значний внесок у розкриття сутності патріотичного виховання зробив видатний український педагог Василь Сухомлинський, який зазначав, що патріотичне виховання є сферою духовного життя особистості, яка пронизує все, що людина пізнає, створює, до чого прагне і що любить у процесі свого становлення. Поділяючи цю позицію, О. Мельнікова розглядає патріотичне виховання як цілеспрямований процес формування духовно-моральних, громадянських та світоглядних якостей особистості, що виявляються у любові до Батьківщини, рідного дому, прагненні зберігати й примножувати традиції, цінності національної культури та дбайливому ставленні до рідної землі. [43].

У демократичній педагогічній та філософській думці патріотизм розглядається як явище, що поєднує національні та загальнолюдські цінності й ідеали, сприяючи усвідомленню людиною своєї приналежності не лише до власного народу, а й до ширшої людської спільноти. Любов до Батьківщини трактується не як пасивне почуття, а як активне прагнення бачити свою державу простором утвердження гуманістичних ідеалів і

готовність особистості, відповідно до власних можливостей, сприяти їх реалізації [9]»

К. Ушинський підкреслював, що патріотизм слід розглядати не лише як ключове завдання виховання, а й як ефективний засіб педагогічного впливу «Як немає людини без самолюбства, – писав він, – так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини й могутню опору для боротьби з його дурними природними, особистими, сімейними й родовими похилостями [71]».

О. Беляєв трактує патріотизм як багатовимірне явище, що поєднує в собі соціально-моральний принцип і морально-психологічне почуття. Науковець підкреслює, що патріотизм є складовою громадянськості та виявляється насамперед у діяльності особистості, спрямованій на благо Батьківщини. Як соціально-моральний принцип він виконує об'єднавчу функцію, сприяючи згуртуванню громадян задля збереження й розвитку держави як історичного, соціального, політичного й культурного простору. У психологічному вимірі патріотизм проявляється в емоційно-ціннісному ставленні до Батьківщини, що включає любов до рідної землі, почуття гордості за її здобутки, співпереживання труднощів та готовність до її захисту. Водночас автор звертає увагу на небезпеку викривлення ідеї патріотизму в антигуманних і недемократичних суспільствах, де справжня любов до Батьківщини може підмінюватися лояльністю до чинної державно-політичної системи [10].»

Серед провідних принципів сучасного патріотичного виховання, які виступають вихідними керівними засадами у практичній педагогічній діяльності, виокремлюють науковість, гуманізм, демократизм, пріоритет історичної та культурної спадщини України, її духовних цінностей і традицій, системність, наступність і безперервність виховного впливу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, різноманітність форм, методів і засобів виховання, орієнтацію на розвиток здібностей і потенційних можливостей кожної особистості на засадах індивідуального

підходу, а також тісний зв'язок патріотичного виховання з іншими напрямками виховної роботи. Дотримання зазначених принципів забезпечує цілісність, послідовність і результативність процесу формування патріотичних почуттів [1; 5; 13; 22; 34; 56].

Реалізація означених принципів здійснюється за такими основними напрямками: громадянсько-патріотичним, що передбачає формування у дітей почуття приналежності до українського народу, поваги до державних символів, усвідомлення себе як частини суспільства; духовно-моральним, спрямованим на виховання гуманних почуттів, поваги до родини, рідного дому, традицій і звичаїв українського народу; культурно-історичним, який забезпечує ознайомлення з історією України, видатними подіями, пам'ятками культури, творами українського мистецтва, зокрема живопису; художньо-естетичним, що реалізується через сприймання та осмислення творів образотворчого мистецтва, розвиток емоційно-ціннісного ставлення до національної культури та краси рідного краю; соціально-діяльним, який сприяє залученню дітей до активної творчої діяльності, участі у спільних заходах, що формують досвід патріотичної поведінки [18; 26; 31; 66].

У контексті нашого дослідження особливого значення набуває художньо-естетичний напрям, оскільки саме засобами живопису створюються умови для емоційного переживання образів Батьківщини, формування позитивного ставлення до національних цінностей та розвитку почуття гордості за культурну спадщину України вже у старшому дошкільному віці.

Вагомий внесок у становлення і розвиток ідеї національної школи в історії української педагогічної думки належить Софії Русовій. Аналізуючи її педагогічні погляди та освітню діяльність, можна стверджувати, що сформульовані нею ідеї національної школи є надзвичайно актуальними й у контексті сучасних освітніх реформ. Під національною школою С. Русова передусім розуміла навчання рідною мовою, а також включення до змісту

освіти навчальних предметів, які сприяють формуванню національної свідомості, духовності та високих моральних якостей особистості. Вона наголошувала на необхідності опори на культуру, традиції й цінності українського народу як важливу умову гармонійного розвитку дитини [71; 72].

Вагоме місце у теорії патріотичного виховання посідають і педагогічні ідеї Василя Сухомлинського, який розглядав патріотичне виховання як цілісний процес формування світоглядної свідомості особистості. На думку педагога, патріотизм формується не декларативно, а через активну участь вихованців у суспільно корисній діяльності, що сприяє розвитку почуття обов'язку та відповідальності перед Батьківщиною. В. Сухомлинський підкреслював, що патріотичне виховання пронизує всі сфери життя дитини, її пізнання, діяльність, прагнення, емоції та ціннісні орієнтації [75].

Таким чином, сутність патріотичного виховання, за В.Сухомлинським, полягає в активній життєвій позиції особистості, спрямованій на утвердження гуманістичних ідеалів, працю на благо народу, зміцнення духовної сили, честі й гідності Вітчизни, любові до людей та непримиренності до зла в усіх його проявах. Ці положення є методологічно важливими для обґрунтування національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в сучасних умовах [75].

Узагальнення питань концептуальної побудови теорії та практики національно-патріотичного виховання дає підстави стверджувати, що дошкільні навчальні заклади історично відіграють і надалі зберігають важливу роль не лише у засвоєнні знань, а й у формуванні духовно-моральних, громадянських та світоглядних якостей особистості. Це проявляється у розвитку любові до Батьківщини та рідного дому, вихованні прагнення та здатності зберігати й примножувати традиції, цінності власного народу, національної культури та землі [3; 21; 44; 66; 78].

Аналіз літератури певного періоду з проблем патріотичного виховання показав, що об'єктом патріотичних почуттів була багатонаціональна та єдина соціалістична батьківщина. Інколи вона підмінювалася рідними місцями, природою, а інколи в поняття батьківщини включалися соціалістична держава, радянський суспільний і державний устрій, комуністична партія [13; 16; 24; 46].

Проблема патріотичного виховання завжди посідала одне з провідних місць у вітчизняній педагогічній та філософській думці. Сучасні дослідження визначають патріотичне виховання як процес формування у особистості усвідомлення своєї належності до історії, традицій і культури свого народу, розвиток почуття любові до Батьківщини та відповідальності за долю свого народу і його майбутнє.

Сучасні вчені педагоги також займаються визначенням понять «патріотизм», «патріотичне виховання», «патріотична свідомість». Дослідження проблеми патріотичного виховання дошкільників ґрунтується на фундаментальних працях у галузі національної системи виховання, концептуальних положеннях національної освіти та виховання (А.Алексюк, І. Бех, О.Вишневський, Т. Усатенко, П. Щербань, А. Богуш)

О. Вишневський виділяє три основні етапи розвитку патріотичної свідомості дитини та людини загалом.

Перший етап - раннього етнічно-територіального самоусвідомлення - є фундаментальним для формування патріотизму і здійснюється переважно в сім'ї та на рівні початкової школи. Цей етап охоплює дошкільний та молодший шкільний вік, коли закладаються базові уявлення про рідну землю, народ і культурні цінності. Саме на цьому етапі у дитини формується почуття любові та прихильності до Батьківщини.

Другий етап - національно-політичного самоусвідомлення - відповідає підлітковому віку, коли дитина виходить за межі родинного та шкільного середовища і починає активно взаємодіяти з громадськими структурами. На цьому етапі молодь долучається до різних

дитячих і молодіжних організацій та об'єднань, які сприяють розвитку громадянської відповідальності та формуванню активної позиції щодо держави.

Третій етап - державницько-патріотичного самоусвідомлення - характеризується тим, що поняття «національного» перестає обмежуватися етнічним фактором і набуває державного виміру. На цьому етапі уособлюється любов і повага до держави, розвивається усвідомлення власної ролі у житті нації та готовність брати участь у її зміцненні й розвитку [20].

У сучасних наукових дослідженнях у галузі педагогіки виділяють щонайменше три основні типи патріотизму, які відіграють ключову роль у формуванні національної свідомості та патріотичного виховання дітей.

Етнічний патріотизм розглядається як почуття належності до власного народу, любов до рідної мови, культурних традицій та історичної спадщини. Відомий психолог І. Кон підкреслював, що етнопатріотизм «пов'язаний з утвердженням конкретизованих, спрощених образів свого народу, як правило, наділених позитивними рисами» [44]. Соціолог Т. Ісламшина визначає його як усвідомлений духовний зв'язок із національною спільнотою та повагу до етнічних цінностей народу [21]. Розвиток етнічного патріотизму у дітей сприяє формуванню ідентичності, особливо за умов виховання у національно зорієнтованій сім'ї та навчання у закладах дошкільної та загальної середньої освіти, де значна увага приділяється вивченню історії, рідної мови, літератури та народних традицій.

Територіальний патріотизм формується на основі прив'язаності до конкретного географічного регіону, місцевості, природного ландшафту та особливостей клімату. Він забезпечує розвиток усвідомленого ставлення до рідного краю, локальної спільноти та культурно-історичного середовища, сприяючи формуванню почуття відповідальності за благо місцевої спільноти.

Державний патріотизм орієнтований на усвідомлення стратегічної мети нації, пов'язаної з державним самовизначенням, консолідацією громадянського суспільства та побудовою незалежної держави. Він ґрунтується на державній ідеології та поєднує почуття громадянської відповідальності, активної соціальної позиції та участі у розбудові державних інституцій, виступаючи вищим рівнем формування патріотичної свідомості.

Комплексний розвиток етнічного, територіального та державного патріотизму забезпечує цілісність системи патріотичного виховання, сприяє формуванню у дітей дошкільного віку стійких моральних, громадянських та культурних цінностей, а також усвідомленої готовності до активної соціальної та громадянської діяльності [29].

Таким чином, проходження зазначених етапів свідчить про громадянсько-патріотичну зрілість особистості. Сьогодні багато українських авторів прямо або опосередковано розглядають сутність понять «патріотична свідомість», «любов до Батьківщини» в контексті патріотичного виховання. Даній проблематиці присвячені фундаментальні праці філософів та педагогів: В. Бичка, О. Забужка, І. Надольного, І. Стогнія, В. Шинкарука. Психологічні аспекти формування патріотизму досліджують сучасні українські психологи: І. Бех, А. Богуш, М. Боришевський, В. Котирло.

У філософському словнику патріотичне виховання визначається як виховання, змістом якого є любов до Вітчизни, відданість їй, гордість за її минуле та сучасне, а також прагнення захищати інтереси Батьківщини. Це визначення підкреслює актуальність патріотичного виховання, адже саме через активну суспільно корисну діяльність проявляються справжні почуття людини [76].

Патріотичне виховання є важливою складовою національного виховання, основною метою якого є формування самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста та демократа, готового до

виконання своїх громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних і культурних цінностей українського народу, а також досягнення високої культури взаємин. Це виховання сприяє єдності українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних і культурних основ розвитку українського суспільства та держави.

Військово-патріотичне виховання, як частина загального патріотичного виховання, в особливий період, зокрема в часи воєнної загрози, набуває пріоритетного значення. Його основною метою є формування у молоді готовності до захисту Батьківщини, розвитку бажання обирати військову службу як шлях державної служби та забезпечення високої готовності громадян до участі в обороні країни. Зміст військово-патріотичного виховання визначається національними інтересами України та покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки, особливо в умовах зовнішньої загрози.

Успіх роботи з військово-патріотичного виховання учнівської молоді можливий лише за умови комплексного підходу, де активну участь у процесі мають органи державного управління, освітні заклади, сім'я, громадські організації, Збройні Сили України та інші силові структури.

Одним із результатів ефективного патріотичного виховання є чітко сформоване почуття патріотизму у дітей.

Патріотизм є ключовим поняттям у системі національно-патріотичного виховання. Це багатогранне поняття, яке досліджується в межах кількох соціально-гуманітарних наук, таких як філософія, історія, соціологія, психологія та педагогіка. За визначенням тлумачного словника української мови, патріотизм – це любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народу, готовність до жертв і подвигів заради нього [71].

Патріотизм виявляється у практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни та захист її інтересів. Це соціально-історичне явище, елементи якого формувалися ще на ранніх етапах розвитку людства у вигляді усвідомлення родових зв'язків, обрядів і звичаїв. Сам

термін «патріотизм» походить від грецького слова *patri*, що означає «батьківщина, вітчизна». Уперше він з'явився в період Великої Французької революції (1789–1793 рр.), коли патріотами називали борців за народ та захисників республіки.

Сучасне розуміння патріотизму в Україні визначається соціальним замовленням держави в галузі освіти й виховання. Воно конкретизується у таких документах, як «Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття)», «Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти» та «Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності». Зокрема, у останньому документі патріотизм розглядається як любов до свого народу та до України. Важливою рисою українського патріотизму автори концепції вважають турботу про благо народу, сприяння становленню та утвердженню України як правової, демократичної та соціальної держави, а також готовність відстоювати її незалежність.

Таким чином, патріотичні почуття українського народу є емоційним аспектом національного державницького світогляду, що включає почуття належності до України, її історії та віру в майбутнє держави. Найвищою формою патріотизму виступає готовність віддати своє життя заради Батьківщини.

На основі аналізу філософської, психолого-педагогічної та соціологічної літератури можна сформулювати узагальнене визначення поняття патріотизм. Патріотизм – це духовно-моральний принцип життєдіяльності особистості, який проявляється у відповідальному ставленні людини до рідного краю, Батьківщини та народу; у готовності до активної праці на благо Вітчизни, примноженні її багатств, розвитку науки та культури, захисті свободи та честі держави.

Національно-патріотичне виховання – це процес формування патріотичних почуттів, який передбачає вироблення високого ідеалу служіння народові, готовності захищати Батьківщину у будь-який час,

вивчати бойові традиції та героїчні сторінки історії українського народу і його Збройних Сил. [10].

Патріотизм – це любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність заради них на жертви і подвиги.

Патріотизм – це шляхетне почуття любові та відданості Батьківщині, яке з давніх часів було властиве людям. Воно виступало рушійною силою, що мобілізувала народ у боротьбі проти зовнішніх загарбників та внутрішніх гнобителів. Основою патріотизму є відданість своєму народові та готовність докладати зусиль для захисту його інтересів і забезпечення добробуту.

Патріотизм належить до глибинних громадянських почуттів і проявляється у любові до рідного краю, шанобливому ставленні до історичних і культурних здобутків нації, гордості за надбання національної культури. Водночас він передбачає повагу до інших народів, їхніх прав, свобод та культурної самобутності.

У практичній площині патріотизм реалізується через діяльність, спрямовану на всебічний розвиток своєї країни, охорону її інтересів та активну участь у громадському та соціальному житті. Саме через такі дії формується у дітей і підростаючого покоління усвідомлена громадянська позиція, соціальна відповідальність та готовність брати участь у розбудові своєї держави.

Складовими патріотизму є наступні компоненти:

1. Патріотичне почуття (любов до рідного, тривога, відповідальність за долю Вітчизни).
2. Національна гідність людини.
3. Потреба в задоволенні своїх національних інтересів, у національному самоствердженні.
4. Патріотична свідомість на основі національної свідомості, осмислення своєї громадянської ролі в суспільстві.

5. Національний такт і повага до національної гідності людей інших національностей.

6. Потреба у збереженні і передачі іншим людям вітчизняних духовно-культурних цінностей.

7. Потреба і готовність до діяльності патріотичного змісту.

Особливістю прояву патріотизму у дітей дошкільного віку є обмеженість морального досвіду рамками тієї практичної діяльності, у яку вони включаються — гри, спілкування з дорослими та однолітками, елементарної праці. Діяльнісний компонент, що формує патріотизм старшого дошкільника, формується через набуття досвіду, соціалізацію та активне залучення до різних видів суспільної діяльності. Психологічні дослідження свідчать, що основою патріотичної поведінки у дошкільників є відпрацьовані механізми дії, формування систем умовних рефлексів. Тому поряд із розширенням уявлень і переживань, О. Каплуновська [4; 55; 81] наголошує на необхідності вправлення дітей у потужні моральні вчинки і поведінці.

Узагальнення психологічних досліджень дозволяє виділити основні механізми формування патріотичних основ у дітей дошкільного віку:

1. Приклад дорослих. Значущі дорослі — батьки, старші члени родини, педагоги - виступають зразком для наслідування. Діти значно раніше переймають емоційно-позитивне ставлення, ніж усвідомлено засвоюють знання [О. Каплуновська]. Справжні патріотичні почуття формується тоді, коли дорослі на власному прикладі демонструють любов до українського, підтримують державу, радіють успіхам вітчизняних спортсменів та учених, користуються українськими товарами, підтримують національні традиції, говорять державною мовою. Таким чином, патріотизм у дітей є результатом тривалого цілеспрямованого виховного впливу.

2. Емоційне включення. Емоційний компонент у структурі патріотизму дошкільників є провідним, оскільки у цей віковий період емоції

залишаються основними регуляторами поведінки та розвитку інтелектуальної сфери [2; 15].

3. Діяльність і вчинок. Усвідомлення себе частиною нації відбувається через практичну діяльність, під час якої дитина переживає позитивні емоції. Діяльнісні прояви патріотизму повинні супроводжуватися оцінкою та підтримкою дорослого, що підкріплює моральний та емоційний досвід дитини.

Отже, дошкільне дитинство є ключовим періодом у становленні особистості. У цей час формуються фундаментальні якості людини, основи світосприйняття та ставлення до себе і свого місця у світі. Завдяки інтенсивному розвитку фізіологічних та психологічних характеристик (мовлення, мислення, уява) саме дошкільний вік є сприятливим для формування основ національної самосвідомості (етнізації). Це включає усвідомлення своєї приналежності до нації, пробудження любові та поваги до національної мови, традицій і символіки, а також зародження базових рис національного характеру.

1.2. Особливості національно-патріотичного виховання старших дошкільників

Сьогодні особливо актуально відтворити в українському суспільстві почуття справжнього патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, а також сформувати у молоді громадянсько-активні та соціально значущі якості, які вона зможе проявляти в усіх видах діяльності, перш за все – у сферах, пов’язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, а також у реалізації особистого потенціалу на благо української держави.

У різні історичні періоди, в усіх цивілізованих державах сім’я, школа, дошкільні заклади та суспільство загалом ставили перед собою завдання виховання громадянина – патріота своєї країни.

Глибокий та системний аналіз філософської, психолого-педагогічної та соціологічної літератури свідчить, що сучасне виховання, зокрема патріотичне, має здійснюватися в умовах національного виховання. Під національним вихованням сучасні вчені розуміють формування гармонійної, всебічно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної та національно свідомої особистості, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, високим рівнем інтелектуально-творчих та духовних якостей, родинними та патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю та ініціативністю [39].

Т. Поніманська подає таке визначення поняття «патріотизм» – любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу. Людина не може бути громадянином без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігатичість і славу [66; 67].

На думку учених, до основних завдань національного виховання дошкільнят належать:

- формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста);
- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- почуття власної гідності як представників свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей [55].

Натомість національне виховання дошкільників передбачає вирішення значно ширшого кола завдань, ніж просто формування любові до рідного дому, сім'ї та дитячого садка. Воно охоплює виховання шанобливого ставлення до людини-трударя та результатів її праці, до рідної землі, захисників Вітчизни, державної символіки, національних традицій і загальнонародних свят.

Методи національного виховання спрямовані на засвоєння дітьми знань про свій народ і його Батьківщину, а на їх основі – на розвиток національних рис і цінностей у молодого покоління.

Досягнення високого рівня національного виховання неможливе без урахування особливостей конкретного регіону та його національно-культурного середовища.

Формування у дошкільників почуття любові до Батьківщини та Вітчизни є складним завданням, що зумовлено віковими психологічними особливостями дітей. Значна частина цієї складності виникає при спробі переносити на дітей показники та способи прояву патріотизму, характерні для дорослих [22].

Дошкільний вік є періодом активного формування особистості, який характеризується високим потенціалом для розвитку вищих моральних почуттів, до яких належить і патріотизм. Формування патріотичних почуттів у старших дошкільників виступає одним із важливих завдань національного виховання.

Перш ніж дитина навчиться співпереживати проблемам та труднощам своєї Батьківщини, необхідно розвинути у неї здатність до загального співчуття та емпатії як базового людського почуття. Захоплення красою рідної країни, її природними та культурними багатствами виникає лише тоді, коли дитину навчено помічати та цінувати красу безпосереднього оточення.

Також, перш ніж дитина навчиться працювати на благо Вітчизни, важливо прищеплювати їй повагу до праці, вміння добросовісно виконувати доручення та трудові обов'язки. Таким чином, базовим етапом формування любові до Батьківщини слід вважати накопичення дитиною соціального досвіду життя у власній Вітчизні та засвоєння усталених норм поведінки й взаємовідносин у суспільстві [85].

Неможливо виховувати у дітей любов до Батьківщини без надання їм певних знань про рідну країну. Для дітей старшого дошкільного віку зміст занять з національно-патріотичного виховання визначається кількома основними напрямками.

Перш за все, дитина повинна знати, як називається країна, в якій вона живе, її столицю, рідне місто або село, а також головні визначні місця цього регіону. Важливо, щоб дитина мала уявлення про природу рідного краю та країни в цілому, про національний та особистісний склад її населення, про відомих людей, які прославили рідну землю на весь світ. Крім того, слід ознайомити дитину з основами національного мистецтва, традиціями та звичаями країни [50].

У дошкільників поступово формується «образ власного дому» з його традиціями, укладом життя, правилами взаємодії та особливостями спілкування. Дитина приймає свій дім таким, яким він є, відчуває до нього любов і повагу. Це емоційне ставлення до сімейного простору стає основою для розвитку почуття любові до Батьківщини, формує перші уявлення про Вітчизну та закладає фундамент для подальшого патріотичного виховання. Таким чином, почуття прив'язаності до рідного дому поступово

трансформується у свідоме усвідомлення цінності своєї країни, її культури та традицій [45].

Завдання педагога разом з батьками формувати цю любов, приязнь до рідного дому, бажання берегти його, робити кращим. Важливо, щоб у дитини в сім'ї були свої обов'язки, щоб її не звільняли через малі роки від спільної праці, – це сприяє зміцненню «почуття сім'ї».

Зазначені вище вимоги стосуються не лише сім'ї, але й дошкільного закладу. Життя дітей у дитячому садку повинно забезпечувати емоційний комфорт і створювати умови для гармонійного розвитку. Дошкільний заклад має стати для дитини другим рідним домом, в якому вона відчуває себе безпечно і затишно. Однак, як показує практика, це відбувається не завжди.

Для того, щоб дошкільний заклад сприяв вихованню патріотичних почуттів у дітей, його середовище повинно бути насиченим цікавими, пізнавальними і радісними моментами, які залишаються в пам'яті малюків, формуючи систему позитивних дитячих спогадів.

Особливо важливо, щоб дитина полюбила своє дошкільне середовище. Це досягається, коли вихователі з повагою ставляться до кожної дитини, враховують її індивідуальні риси та підтримують розвиток її здібностей через ігри, святкові заходи та різноманітні заняття.

У групах дошкільного закладу, на ігрових майданчиках, у кожної дитини зазвичай є своє улюблене місце для гри чи усамітнення, що дає їй можливість виражати свої емоції та відчуття, створюючи комфортні умови для її розвитку [54].

Діти повинні орієнтуватися в просторі свого безпосереднього оточення: знати, на якій вулиці розташований їхній дитячий садок, чому ця вулиця має таку назву та що знаходиться поруч. Такі знання збагачують емоційний досвід дітей, формують відчуття певності та смислу їхньої діяльності.

Важливо організовувати процес знайомства з рідним містом поступово, від локального до загального. На першому етапі дитина отримує інформацію про свою вулицю: її назву, особливості транспортного руху, взаємозв'язок з іншими вулицями. Наступним етапом стає виховання позитивного ставлення та любові до рідного міста. Робота у цьому напрямку спирається на когнітивний розвиток, уяву та пам'ять дітей, а також передбачає їхню активну участь у процесі пізнання.

Щоб дитина відчула себе частиною міста, необхідно демонструвати й розповідати про нього, залучати її до спостереження та активної діяльності: екскурсії по вулицях, спільні прогулянки з батьками, відвідування музеїв, театрів, пам'ятних місць. Старші дошкільники повинні знати назву свого міста, його головні вулиці, визначні об'єкти та культурні заклади.

Виховання любові до Батьківщини ґрунтується на когнітивному компоненті: дитина отримує інформацію, яку може засвоїти й осмислити. Особливістю такого підходу є поєднання знань з емоційним досвідом, що стимулює дитину до активної практичної діяльності та соціальної взаємодії.

Не менш важливим є формування уявлень про людей рідної країни. Дошкільники знайомляться з видатними особистостями — художниками, композиторами, письменниками, вченими, винахідниками, лікарями та іншими діячами, які прославили Україну. Через конкретні приклади дітей знайомлять з рисами характеру українського народу: творчістю, гостинністю, доброзичливістю, вмінням співпрацювати та захищати свою Батьківщину. Вихователь демонструє дітям діяльність цих людей, залучає їх до посильної творчої діяльності, що сприяє усвідомленню власної причетності до культурної спадщини та традицій свого народу [27].

Не менш важливим для виховання свідомого громадянина є прищеплення шанобливого ставлення до героїв війни, ветеранів та пам'яті про тих, хто загинув, захищаючи Батьківщину. Важливе значення має також повага до воїнів-захисників та до кордонів рідної країни. Діти з великим захопленням разом з батьками та вихователями відвідують обеліски Слави,

кладуть квіти на могили героїв. Неабиякий вплив на дітей мають бесіди, зустрічі з ветеранами, екскурсії, використання пісень і віршів, наочного матеріалу, що допомагає краще усвідомити історичну значущість подвигів захисників Батьківщини. Добре, коли після таких заходів малюки беруть у руки олівці та фарби й через образотворчу діяльність виражають свої враження.

Важливим етапом у формуванні патріотичних почуттів є й усвідомлення дітьми поняття сім'ї, родини та роду. Діти старшого дошкільного віку повинні знати не лише своїх батьків і найближчих родичів, а й хоча б двоюрідних і троюрідних братів та сестер. Вони повинні вміти відповідати на запитання про традиційне житло українців, зокрема, про хату, а також порівнювати її з житловими будівлями інших народів. Це сприяє розвитку у дітей відчуття приналежності до своєї національної культури та історії.

Дошкільне дитинство - це важливий період у становленні особистості, коли закладаються основи світосприйняття, ставлення до себе, до свого місця в світі. У цей час активно розвиваються фізіологічні та психологічні якості дітей, зокрема мовленнєва діяльність, мислення та уява. Важливою складовою цього розвитку є формування національної свідомості. У старшому дошкільному віці дитина вже усвідомлює свою приналежність до нації, розвивається любов до національної мови, традицій, символіки та культури. Саме в цей період закладаються основи національного характеру, що стануть запорукою подальшого успішного національного виховання у майбутньому.

Отже, проаналізувавши наукову літературу з проблеми національно-патріотичного виховання старших дошкільників, можна дійти висновку, що цей процес має низку специфічних особливостей, зумовлених як віковими, так і психолого-педагогічними характеристиками дітей. Виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників передбачає формування у них глибокого емоційного зв'язку з рідною країною, своєю родиною,

дитячим садком, природою та культурною спадщиною. Особлива увага приділяється розвитку моральних якостей, таких як співпереживання, відповідальність, доброта, працьовитість, що є необхідними для формування громадянської позиції в майбутньому. Дошкільник спочатку осягає основи соціальних норм і традицій, знайомиться з історією своєї країни, дізнається про героїчні сторінки минулого, здобуває початкове уявлення про державні символи, свята та традиції.

Важливим аспектом патріотичного виховання є поєднання інтелектуальної, емоційної та практичної складових діяльності дитини. Діти старшого дошкільного віку здатні активно сприймати інформацію через ігрову, сюжетно-рольову та дослідницьку діяльність, брати участь у святкових та пізнавальних заходах, відвідувати історичні місця, обеліски та музеї, спостерігати за природою свого краю. Цей досвід формує не лише знання, але й глибокі емоційні переживання, які стають фундаментом для розвитку патріотичних почуттів. Одночасно велике значення має створення позитивного психологічного середовища в дошкільному закладі, який має стати для дитини другим домом, де вона відчуває себе захищеною, потрібною і значущою. Тісна взаємодія вихователів, родини та громадських інституцій сприяє формуванню стійких моральних цінностей та національної свідомості.

Таким чином, національно-патріотичне виховання старших дошкільників є складним та багатогранним процесом, що поєднує розвиток пізнавальних, емоційних і соціальних компетенцій, формує базові громадянські та моральні якості, прививає любов і повагу до Батьківщини, виховує почуття відповідальності за її майбутнє. Цей процес закладає основу для подальшого формування свідомого громадянина-патріота, здатного активно брати участь у житті суспільства, цінувати історичну та культурну спадщину своєї держави та підтримувати високі моральні стандарти. Він забезпечує гармонійний розвиток особистості та сприяє

формуванню її національної самосвідомості, що є важливим чинником зміцнення державності та єдності українського народу.

1.3. Живопис як засіб національно-патріотичного виховання старших дошкільників

Живопис є важливим інструментом естетичного, морального та національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Він формує сприйняття краси, розвиток творчих здібностей та здатність до емоційного співпереживання.

Проблемою розвитку естетичного сприйняття у дітей дошкільного віку займалися численні українські та зарубіжні науковці. Зокрема, Н.Б. Зубарева досліджувала етапи сприйняття художніх образів, підкреслюючи важливість систематичного ознайомлення дітей із формою, кольором, композицією та емоційним змістом творів живопису. Вона наголошувала, що формування цілісного естетичного сприйняття є основою для розвитку творчої уяви та моральних почуттів [26].

Е.В. Белкіна вивчала механізми виникнення естетичних переживань у дітей дошкільного віку під час ознайомлення з художніми творами. Вона довела, що спостереження за естетично цінним об'єктом стимулює емоційне співпереживання, підвищує увагу та заохочує дітей до самостійної творчої діяльності, що особливо важливо для розвитку моральної та патріотичної свідомості [18].

Дослідники М. Чумічова та Л. Компанцева приділяли увагу формуванню у дітей навичок сприйняття композиції, ритму, світлотіні та кольору у творах живопису. Вони підкреслювали, що систематичні заняття з живопису дозволяють дітям усвідомлювати художні образи та передавати власні емоції через творчість, що сприяє розвитку художньо-естетичного смаку та національної самосвідомості [31; 32].

Важливий внесок у вивчення естетичного виховання через живопис зробила О. Долинна, яка показала, що старші дошкільники можуть усвідомлювати моральну, пізнавальну та естетичну цінність картин за умови активного керівництва вихователя. Її дослідження підтверджують,

що саме через живопис діти засвоюють цінності національної культури та вчаться виражати власні почуття та емоції [33].

Важливо, щоб естетичне виховання включало дві складові: розвиток сприймання властивостей об'єктів, зображених у творах живопису, та практичну художню діяльність, яка дозволяє дітям переносити сприйняте у власні образи.

Сенсорне виховання в процесі ознайомлення з живописом дає можливість розвивати спостережливість, увагу до форми, кольору, величини та просторового розташування предметів. Ці навички формують основу для естетичного сприйняття та творчої діяльності.

Науковиця Н.Б. Зубарєва виділяє послідовність етапів сприймання предметів у творах живопису: сприйняття предмета в цілому, аналіз його форми та структури, визначення будови, величини та розташування у просторі, виділення кольору і світлотіні, завершальне цілісне сприйняття з оцінкою його естетичних якостей.

Формування естетичного сприйняття старших дошкільників потребує систематичної роботи з різними жанрами українського живопису. Таке знайомство допомагає виховувати національну самосвідомість та любов до рідної культури.

Роботи О. Пластова, наприклад «Сінокос» та «Вечеря хлібороба», дозволяють дітям помічати красу природного середовища, ритм і гармонію кольорів, а також оцінювати працю людей як цінність.

Картини Т. Осовського, такі як «Сини», формують здатність до емоційного співпереживання та морального осмислення життєвих ситуацій, що є важливою складовою національно-патріотичного виховання [13; 22; 34; 56].

Творчість Катерини Білокур дає можливість дітям старшого дошкільного віку сприймати багатство кольорів, відтінків та ритм композиції, що сприяє розвитку уваги та естетичної чутливості.

Важливим аспектом роботи з живописом є формування у дітей вміння виділяти композиційний центр картини та помічати його роль у створенні художнього образу. Для цього педагог може задавати питання: «Що привертає твою увагу на картині?» або «Чому художник розташував предмети саме так?»

Методично корисними є завдання на порівняння та аналіз: діти розглядають дві картини одного художника або одного сюжету та визначають відмінності у кольорі, формі та композиції. Це сприяє розвитку уваги, спостережливості та естетичного судження.

Емоційний компонент сприйняття можна активізувати через обговорення кольору, настрою та характеру зображуваних персонажів. Наприклад, у картині О.Пластова «Сінокос» діти можуть описати кольори квітів, настрій героїв та пояснити свої емоційні відчуття.

Практичні завдання можуть включати створення малюнків за мотивами українського живопису. Діти відтворюють форму, колір та ритм композиції, а також передають власні емоції, що формує творчу уяву та навички художнього аналізу.

Для розвитку композиційного сприйняття ефективними є вправи «Знайди центр», де діти визначають головний елемент картини, його взаємозв'язок з іншими об'єктами та пояснюють свій вибір.

Вправи «Передай емоцію кольором» допомагають дошкільникам навчитися відображати настрій і характер предметів та героїв через палітру кольорів та відтінків. Це сприяє формуванню естетичної чутливості та морального сприйняття художніх образів.

Для розвитку уважності до деталей педагог може запропонувати завдання «Порахуй елементи», де діти визначають кількість предметів, їхню форму та розташування, оцінюють симетрію та пропорції, що сприяє логічному мисленню та просторовому сприйняттю.

Музейні заняття та зустрічі з оригіналами картин українських художників створюють сильніший емоційний вплив, ніж репродукції. Діти

можуть аналізувати техніку письма, товщину мазків, ритм і пропорції композиції.

Для підвищення зацікавленості дітей до художніх творів корисними є інтерактивні бесіди: вихователь ставить питання про сюжет, характер героїв, їхні дії, настрій і надає дітям можливість висловити власні асоціації.

Використання українських художників у навчально-виховному процесі формує у дітей здатність до естетичного аналізу, моральної оцінки та національної ідентичності. Діти вчаться бачити красу, цінувати працю людей та розуміти культурні традиції.

Систематична робота з живописом сприяє розвитку емоційної сфери, уваги, спостережливості, творчих здібностей та здатності до співпереживання. Це закладає основу для подальшого національно-патріотичного та художнього виховання у школі.

Отже, живопис як методичний засіб естетичного та національно-патріотичного виховання старших дошкільників забезпечує комплексний розвиток дітей: емоційний, пізнавальний, моральний та творчий, формує любов до української культури, патріотичні почуття та здатність до самовираження у художній діяльності.

1.4. Обґрунтування педагогічних умов національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису

Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку є важливим напрямом сучасної дошкільної педагогіки, оскільки формує усвідомлення національної ідентичності, ціннісного ставлення до культури та історії своєї країни. Живопис виступає одним із ефективних засобів реалізації цього завдання, адже через образотворче мистецтво діти здатні емоційно переживати національні мотиви, усвідомлювати символіку та передавати власні враження від національної культури.

Патріотичне виховання дошкільників охоплює формування любові та поваги до сім'ї, рідного дому та дитячого садка, що стає основою майбутньої прив'язаності до країни. Важливим є розвиток шанобливого ставлення до праці людей, рідної землі та природи, знайомство із захисниками Вітчизни, державними символами, традиціями та загальнонародними святами.

Через участь у колективних заходах, іграх і практичній діяльності дитина отримує досвід активного громадянства, формує відповідальність і соціальну компетентність. Таким чином, патріотичне виховання поєднує емоційний, когнітивний та діяльнісний компоненти, створюючи основу для свідомого ставлення до Батьківщини.

Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку буде ефективним за таких педагогічних умов:

- чітке визначення кола знань про Україну (на матеріалі живопису) як основи для формування патріотичних почуттів у старших дошкільників.
- спеціальний відбір вихователем творів живопису, що сприяють формуванню патріотичних почуттів у старших дошкільників.
- залучення до національно-патріотичного виховання старших дошкільників батьків.

Перша умова – чітке визначення кола знань про Україну (на матеріалі живопису) як основи для формування патріотичних почуттів у старших дошкільників.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Старші дошкільники мають знати прапор, гімн, герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви, пам'ятні місця. Ми пропонуємо список українських народних казок де зустрічаються символи, оберіги, знання про Україну [8].

Ця педагогічна умова передбачає систематичне формування у дітей уявлень про рідну країну через ознайомлення з творами українського живопису. Вона включає визначення змістового кола знань, що стає основою для розвитку патріотичних почуттів, любові до рідної землі, поваги до її культури та традицій. До цього кола знань належать:

- Знання про національні символи України – державний прапор, герб, гімн, традиційний національний одяг, народні орнаменти, які часто відображені у творах образотворчого мистецтва. Наприклад, у картинах українських художників можна знайти сюжети з калиною, вишиванками, сільськими краєвидами, які сприяють формуванню у дітей емоційного зв'язку з рідною культурою.
- Знайомство з історичними та культурними подіями через образотворчі твори. Наприклад, живописні роботи, що зображують українські свята, традиції, козацькі мотиви, дозволяють дітям зрозуміти цінність національної історії та сприяють розвитку патріотичного ставлення.
- Ознайомлення з творчістю українських художників – як класиків, так і сучасників, які у своїх картинах відображають українську природу, побут, звичаї та моральні цінності. Діти спостерігають за сюжетами картин, кольоровими рішеннями, виразними образами, що стимулює емоційне сприйняття національної культури.

- Створення контексту для емоційного співпереживання. Під час розглядання картин вихователь пояснює історичний і культурний зміст зображень, ставить запитання, що спонукають дітей до емоційного реагування на національні образи, розвиток моральних суджень та естетичного смаку.

- Використання образотворчої діяльності для закріплення знань. Діти відтворюють побачене у творчих роботах – малюють пейзажі України, національні символи, сцени з українського побуту, що дозволяє їм усвідомлювати красу рідної країни та формувати патріотичне ставлення через власну творчу активність.

Класичні українські художники для дошкільників:

- Тарас Шевченко (живописна творчість) – його акварелі та малюнки до народних сюжетів («Катерина», «Селянські мотиви») допомагають зрозуміти традиційне життя українців.

- Михайло Глущенко – пейзажі України, сільські мотиви, яскраві кольорові рішення.

- Олександр Пластов – картини на тему сільського життя, праці хліборобів, сезонні роботи на природі.

- Олександра Богомольська (Богаєвська) – картини свят і буденних моментів життя дітей, родинних сцен.

Сучасні українські художники для дошкільників:

- Тетяна Осовська – прості сюжети, яскраві кольори, мотиви природи та сімейного життя.

- Віталій Криворучко – картини із національною символікою, дитячим побутом, тваринами та природою.

- Ілля Холодний – пейзажі, міські і сільські мотиви, зрозумілі для дітей образи.

Методика роботи з дошкільниками:

- Використовувати репродукції картин, ілюстрації у дитячих книгах, мультимедійні презентації.

- Акцентувати увагу дітей на колір, форму, емоції персонажів, сюжетні деталі.
- Задавати прості питання: «Що тут відбувається?», «Які кольори ти бачиш?», «Як ти думаєш, як почуваються люди на картині?»
- Проводити творчі завдання: діти малюють власні картини на основі побаченого, наслідують кольори та образи, створюють сюжетні композиції.

Таким чином, чітке визначення кола знань про Україну через твори живопису забезпечує систематичне і послідовне формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, поєднує пізнавальний, емоційний і творчий аспекти розвитку, і створює основу для подальшого національно-патріотичного виховання в школі.

Визначена нами друга умова – спеціальний відбір вихователем творів живопису, що сприяють формуванню патріотичних почуттів у старших дошкільників.

Ця педагогічна умова передбачає свідомий, цілеспрямований підбір художніх творів, які мають виховний та національно-патріотичний потенціал. Вихователь обирає картини з урахуванням віку дітей, їхнього сприйняття, емоційного та пізнавального розвитку, а також здатності твору формувати почуття любові до Батьківщини, поваги до національних традицій, історії та культури України.

Головні аспекти реалізації цієї умови:

1. Відповідність віковим особливостям дошкільників. Твори мають бути зрозумілими за сюжетом, образами, кольором і композицією. Для дітей старшого дошкільного віку важливі наочні, емоційно виразні роботи, які легко викликають співпереживання та інтерес.

2. Національна спрямованість творів. Вибір має включати картини, що зображують українську природу, побут, свята, традиції, народні промисли, історичні події. Це сприяє формуванню патріотичних почуттів через естетичне сприйняття національної культури.

3. Виховний потенціал твору. Вихователь обирає картини, що допомагають формувати моральні цінності: повагу до сім'ї, праці, доброти, співчуття, взаємодопомоги. Картини повинні сприяти розвитку емпатії, здатності дітей до співпереживання.

4. Різноманітність образотворчих засобів. Важливо, щоб твори мали різні художні техніки та стилі, що стимулює пізнавальну активність та естетичне відчуття дітей: яскраві кольори, ритмічність композицій, виразність образів.

5. Системність використання. Відбір творів здійснюється у рамках планованої освітньої діяльності: заняття з живопису, екскурсії до музеїв, тематичні уроки про Україну. Це забезпечує послідовність у формуванні патріотичних уявлень і почуттів у дітей.

Таким чином, спеціальний відбір творів живопису дозволяє цілеспрямовано формувати у дітей старшого дошкільного віку любов до своєї Батьківщини, повагу до її історії та культури, розвивати естетичне сприйняття та моральні цінності через мистецтво.

Третьою педагогічною умовою ефективного національно-патріотичного виховання старших дошкільників є активне залучення батьків, громадськості, народних умільців та представників культури до освітнього процесу через живопис. Спільна діяльність дітей і дорослих формує ціннісний досвід сприйняття національної культури, сприяє вихованню почуття гордості за свою країну та підвищує мотивацію дітей до творчості.

Залучення батьків до розвитку та виховання дітей у дошкільному закладі є одним із першочергових завдань сучасного педагогічного процесу. Сучасне життя вимагає урізноманітнення форм співпраці з родинами, використання творчих підходів та дипломатичності педагогів. Тільки за умови індивідуального підходу до кожної сім'ї забезпечується ефективна взаємодія ЗДО і родини, коли батьки відчують себе повноправними учасниками виховного процесу.

Залучення батьків до роботи з живопису передбачає спільну творчу діяльність, де діти разом з батьками створюють власні малюнки, панно, аплікації, виконують інтерпретації сюжетів українських картин. Це може бути, наприклад, створення малюнка за мотивами української народної казки, або перевтілення сюжету відомої української картини у дитячому виконанні. Така діяльність формує в дітей емоційне ставлення до культурної спадщини, розвиває художній смак і сприяє патріотичному вихованню.

До найефективніших форм залучення батьків можна віднести:

1. Консультації для батьків на теми: «Виховання патріотичних почуттів у сім'ї», «Сімейні традиції та свята», «Знайомство дітей з українським мистецтвом», «Національні символи у творчості дітей», «Як казка та живопис допомагають виховувати любов до рідного краю».

2. Організація лекцій і майстер-класів з художниками або педагогами, що спеціалізуються на українському живописі. Теми можуть бути такими: «Вплив мистецтва на емоційний розвиток дитини», «Українські народні мотиви у дитячій творчості», «Роль кольору та композиції у формуванні патріотичних уявлень».

3. Спільні творчі проєкти батьків і дітей, наприклад, створення альбомів «Моя родина та моя Батьківщина», оформлення колективних малюнків на тему українських пейзажів або національних свят.

4. Круглі столи та обговорення на тему «Моя мала Батьківщина у живописі», де батьки діляться власними спогадами, сімейними історіями та традиціями, а діти показують власні творчі роботи.

5. Проведення родинних свят, конкурсів та КВК, де батьки і діти разом представляють творчі проєкти, інсценують сюжети українських картин або образів із народного мистецтва.

6. Відкриті тематичні заняття для батьків, де діти демонструють навички роботи з кольором, композицією, відображають національні символи у своїх малюнках та діляться враженнями від сприйняття українського живопису.

7. Інформаційна підтримка батьків через батьківські куточки, стенди та газети. Орієнтовні теми: “Моя улюблена українська картина”, “Мистецтво для розвитку патріотизму у дітей”, “Роль кольору та форми у формуванні національної свідомості”, “Творчість батьків і дітей разом”.

8. Залучення батьків до організації виставок дитячих малюнків та колективних проєктів, які ілюструють сюжети української природи, народного побуту, національних свят, героїчних сторінок історії України.

9. Співпраця з місцевими митцями та народними умільцями, які можуть проводити майстер-класи та творчі зустрічі, знайомити дітей з різними техніками живопису, пояснювати символіку кольорів і сюжетів у картинах, що сприяє розвитку патріотичних почуттів і естетичного смаку.

10. Розширення взаємодії з громадськістю, організація екскурсій у музеї, галереї та культурні центри України. Це допомагає дітям безпосередньо сприймати твори мистецтва, оцінювати їх красу та символічне значення, а батькам - брати участь у вихованні через приклад та підтримку творчої діяльності дітей.

Отже, залучення батьків, громадськості та митців до виховного процесу через живопис створює цілісну систему національно-патріотичного виховання старших дошкільників. Ця педагогічна умова забезпечує емоційний та пізнавальний розвиток дітей, формує у них любов до рідної культури та традицій, сприяє усвідомленню історичних і культурних цінностей України через практичну творчу діяльність і спільну роботу з дорослими.

Отже, національно-патріотичне виховання старших дошкільників засобами живопису є ефективним і багатогранним процесом, який поєднує пізнавальний, емоційний та творчий аспекти розвитку дитини. Завдяки живопису діти знайомляться з національною символікою, культурною спадщиною, традиціями та історією своєї країни, що сприяє формуванню у них глибоких патріотичних почуттів, поваги до рідного краю та усвідомленої національної ідентичності. Взаємодія з творами українських

художників дозволяє дошкільникам через образи, кольори та сюжети не лише засвоювати знання про Україну, але й емоційно співпереживати, розвивати моральні якості та художній смак.

Важливим компонентом ефективного виховання є спеціально підібрані твори живопису, адаптовані до вікових та психологічних особливостей дітей, які сприяють формуванню патріотичних уявлень і творчої активності. Вони допомагають дітям усвідомити значення сім'ї, рідного дому, традицій та праці людини, а також пробуджують інтерес до історії та культури України. Взаємодія з художніми образами стає основою для розвитку емоційної чутливості, здатності до співпереживання, естетичного смаку та формування ціннісного ставлення до національного надбання.

Не менш значущим є залучення батьків, громадськості та митців до освітнього процесу, що створює цілісну систему патріотичного виховання. Спільна творча діяльність дітей і дорослих, відвідування музеїв та участь у майстер-класах сприяють формуванню практичного досвіду сприйняття культури, розширюють світогляд дітей та підсилюють емоційний зв'язок із Батьківщиною. Таким чином, педагогічні умови, що включають систематичне ознайомлення з живописом, продуманий відбір творів та активну взаємодію з родиною та громадою, створюють ефективний фундамент для розвитку свідомого громадянина-патріота вже у дошкільному віці.

Висновки до першого розділу

Теоретичне дослідження проблеми національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису довели, що означена проблема є вкрай актуальною та виступає предметом дослідження низки вчених, зокрема: А.Бійчук, А.Богуш, А.Дістервег, А.Макаренко, Б.Грінченко, В.Кучинська, В.Лаппо, В.Сухомлинський, Г.Ващенко, Є.Пристаупи, І.Газіна, І.Огієнко, К.Ушинський, М.Мельничук, Н.Химич, Н.Побірченко, О.Вишгнвський, О.Петрук, О.Стаєнна, С.Головчук, С.Паршук, С.Русова, Т.Анікіна, Т.Михайленко, Т.Смагіна, Х.Алчевська, Ю.Красильник, Я.Ряппо.

Національно-патріотичне виховання старших дошкільників науковому полі розуміється як систематичний процес формування у дітей старшого дошкільного віку національної самосвідомості, любові до Батьківщини, поваги до культурних і духовних цінностей свого народу, готовності до соціальної взаємодії в громаді, що здійснюється через спеціально організовану педагогічну діяльність у сім'ї, дошкільному закладі та довкіллі.

Вчені визначають, що досліджувана проблема національно-патріотичного виховання старших дошкільників сьогодні розглядається як комплексна педагогічна та соціально-психологічна категорія, що включає:

- формування національної свідомості та патріотичних почуттів у дітей;
- розвиток моральних, етичних і громадянських якостей, необхідних для життя в суспільстві;
- врахування вікових особливостей старших дошкільників у процесі виховання;
- використання цілісної системи педагогічних засобів і методів, які забезпечують ефективне засвоєння національних цінностей;
- вплив сім'ї, дошкільного закладу та соціокультурного

середовища на формування патріотизму.

Інакше кажучи, сьогодні ця проблема розглядається як багатовимірний процес, що поєднує психологічні, педагогічні та культурні аспекти виховання дитини в умовах сучасного українського суспільства.

У зв'язку з цим нами було виокремлено низку педагогічних умов, які, на нашу думку, дозволяють забезпечити ефективну реалізацію національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Серед основних педагогічних умов можна виділити:

- Чітке визначення кола знань про Україну (на матеріалі живопису) як основи для формування патріотичних почуттів у старших дошкільників.
- Спеціальний відбір вихователем творів живопису, які сприяють розвитку національної самосвідомості та патріотичних почуттів у дітей.
- Залучення батьків до процесу національно-патріотичного виховання, що посилює ефективність педагогічного впливу та формує єдину ціннісну позицію дитини вдома і в дошкільному закладі.

Перевірці ефективності означених умови буде присвячено наступний підрозділ дослідження.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ЖИВОПИСУ

2.1. Організація та первинні результати експериментальної роботи

Констатувальному етапу передував пілотажний експеримент, основною метою якого було уточнення завдань дослідження та критеріального апарату експерименту. Протягом цього етапу відбувалась апробація розробленої діагностичної методики з метою визначення її доцільності та відповідності запропонованих завдань віковим можливостям дітей старшого дошкільного віку.

Метою констатувального етапу експерименту було визначення рівня національної свідомості дітей старшого дошкільного віку. Дослідження проводилось на базі ЗДО «Дзвіночок», під час якого було обстежено 24 дитини зазначеного віку.

На констатувальному етапі експерименту було поставлено такі завдання:

- визначити критерії та показники національно-патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку;
- за допомогою розроблених методик перевірити вихідні рівні патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку;
- на основі аналізу результатів визначити групи для впровадження формувального етапу експерименту.

При визначенні критеріїв та показників ми спирались на дослідження психологів (Н. Палагіна, Т. Рібо, Дж. Селлі, З. Фрейд, Е. Торренс) та педагогів (А. Богуш, Н. Гавриш, Г.Ващенко,Г.Сковорода, Є.Пристапи, І.Газіна, І.Огієнко, К.Ушинський, М.Мельничук, Н.Химич, Н.Побірченко, О.Вишгнівський, О.Петрук,О.Стаєнна С.Головчук, С.Паршук, та ін.).

Започатковуючи констатувальний етап експерименту, нами було визначено критерії та показники національно-патріотичних почуттів старших дошкільників.

Першим критерієм був обраний емоційний критерій, який включав такі показники:

- інтерес дітей до української культури, речей, традицій, народної творчості та живопису.

Другим критерієм визначено когнітивний критерій з показниками:

- обізнаність щодо символіки, атрибутів України та образів у живописі;
- знання про національні поняття та уявлення, які можна закріпити через художні твори.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про державу та виховання поваги до державних символів. Сучасні реалії потребують від педагогів формування патріотичних почуттів у дітей з раннього віку, починаючи з дитячого садка. Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на інтересі до найближчого оточення (сім'я, батьківський дім, рідне місто чи село), яке вони бачать щодня та вважають своїм.

Прилучаючись до народознавства та живопису, діти поступово усвідомлюють, що український народ має власні звичаї, творчість та культурну спадщину. Пізнаючи традиції, народну мудрість і народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки, а також живописні образи, що відображають історію та культуру), діти отримують цілісне уявлення про своєрідність українського народу. Водночас розширюються знання про характерні для рідного краю професії людей та конкретних їх представників. Таким чином формується свідомий громадянин і патріот своєї Батьківщини.

Наступним було визначено особистісно-поведінковий критерій з показниками:

- характер виявлення особистісних якостей (громадянськість, толерантність, відповідальність);
- прояв патріотичних почуттів у різних продуктивних видах діяльності, включно зі сприйняттям та створенням живописних образів.

Окреслені критерії та показники стали підґрунтям для виокремлення рівнів національно-патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку:

Достатній рівень: діти добре володіють знаннями про національні символи, знають герб та прапор України, пишаються тим, що вони українці, знають свій край, розмовляють українською, активно цікавляться українськими казками та живописом, ставлять запитання та обговорюють побачене.

Середній рівень: діти знають про Україну та національні символи з підказками вихователя, розмовляють двома мовами, інколи плутають слова, знають про свій край, слухають українські казки та розглядають картини, але активно обговорюють лише після запитання.

Низький рівень: діти поверхнево знають про прапор та гімн України, не знають символи та обереги, мало включаються у розмову про свій край, відволікаються під час слухання казок або розгляду живопису.

Для діагностики дітей старшого дошкільного віку ми використали такі методики:

МЕТОДИКА 1

Оцінка національно-патріотичних почуттів за емоційним критерієм
Показник: «Інтерес дітей до української культури, речей, традицій та творів живопису»

Мета: з'ясувати зацікавленість та інтерес дітей до українських речей та художніх образів.

Процедура виконання: дітям пропонуються на столі різноманітні предмети української культури та живописні зображення: лялька у національному вбранні, прапор, стрічки, вінок, рушник, півник, калина, намисто, малюнки українських художників, картини з народними

мотивами. Діти вільно оглядають предмети та картини, ставлять запитання або розповідають, що знають про них.

Шкала оцінювання:

- 3 бали – дитина проявляє активний інтерес, ставить запитання, самостійно розповідає про предмети та картини;
- 2 бали – дитина вибірково цікавиться предметами, ставить запитання, але нічого не розповідає;
- 1 бал – дитина не проявляє інтересу до предметів та картин.

МЕТОДИКА 2

Оцінка національно-патріотичних почуттів за когнітивним критерієм

Показник: «Обізнаність щодо символіки та атрибутів України»

Мета: визначити знання дітей про державні символи та атрибути.

Процедура виконання: дітям пропонується серія з 5 запитань:

1. Де ти живеш?
2. Яка назва нашої країни?
3. Яка столиця України?
4. Які кольори нашого прапора?
5. Який герб України?

Шкала оцінювання:

- 3 бали – дитина правильно відповідає самостійно, потребує незначної підказки;
- 2 бали – дитина відповідає правильно з допомогою вихователя;
- 1 бал – дитина не може відповісти на запитання.

МЕТОДИКА 3

Оцінка національно-патріотичних почуттів за когнітивним критерієм

Показник: «Знання про національні поняття та уявлення»

Мета: з'ясувати знання дітей про національні поняття та образи української культури.

Процедура виконання: дітям пропонуються поняття, пов'язані з українською культурою:

1. Хто такий «патріот»?
2. Що таке «сорочка-вишиванка»?
3. Що таке «вінок зі стрічками»?
4. Хто носить «штани-шаравари»?
5. Що таке «намисто»?

Шкала оцінювання:

- 3 бали – дитина знає всі поняття та відповідає на запитання самостійно;
- 2 бали – дитина правильно відповідає на частину запитань з підказкою;
- 1 бал – дитина не знає понять та не може відповісти.

МЕТОДИКА 4

Оцінка національно-патріотичних почуттів за особистісно-поведінковим критерієм

Показник: «Характер виявлення особистісних якостей (громадянськість, толерантність, відповідальність, почуття власної гідності)»

Мета: оцінити виявлення особистісних якостей та толерантного ставлення до інших національностей.

Процедура виконання: дітям пропонуються картинки, де зображені діти різних національностей. Вихователь ставить питання:

- Як ти ставишся до інших дітей?
- Чи хотів би ти жити в іншій країні?

Шкала оцінювання:

- 3 бали – толерантне ставлення, дитина позитивно реагує на інших;
- 0 балів – дитина хоче змінити країну, проявляє нетерпимість.

МЕТОДИКА 5

Оцінка національно-патріотичних почуттів за особистісно-поведінковим критерієм

Показник: «Прояв патріотичних почуттів у різних продуктивних видах діяльності (творчість, живопис, аплікація)»

Мета: виявити патріотичні почуття через художню діяльність.

Процедура виконання: дітям пропонується намалювати: прапор України, калину, українську народну іграшку або сцену з українського життя, використовуючи власну фантазію та кольори національних символів.

Шкала оцінювання:

- 3 бали – кольори та образи підібрані правильно, композиція логічна та відповідає національній тематиці;
- 2 бали – кольори правильні, але композиція порушена або частково неправильна;
- 0 балів – кольори та образи підібрані неправильно, патріотичний зміст не відображено.

Загальний аналіз результатів за емоційним критерієм

Аналіз проведення методики показав, що більшість дітей проявляють інтерес до українських речей та образів у живописі (лялька в українському одязі, прапор, стрічка, вінок, рушник, півник, калина, намисто, картини з народними мотивами). Діти ставлять запитання, уважно слухають розповіді про предмети та легенди, пов'язані з українською культурою.

Водночас спостерігалось, що тривалість зацікавленості дітей до нових предметів або картин була обмеженою: коли починалися історії та пояснення, інтерес до речей або зображень поступово зменшувався.

- Приблизно 30% дітей найбільше цікавилися лялькою в українському одязі, активно гралися нею та ставили запитання про її вбрання.
- Деяк 28% дітей гралися лялькою як звичайною іграшкою, не цікавлячись українським одягом.
- 50% дітей надягли намисто та вінок, як на ляльці, і почали повторювати, що вони українські красуні.
- 12% дітей зовсім не підійшли до нових речей і не зацікавилися

почутими історіями.

Кількісні дані обстеження за емоційним критерієм у контрольній та експериментальній групах відображені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати дослідження за емоційним критерієм (%)

Рівень	Інтерес до українських речей		Загальна оцінка за критерієм	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Достатній	28	27	26	27
Середній	57	58	39	38
Низький	15	15	35	35

Загальний аналіз результатів за когнітивним критерієм

Під час опитування дітей ми змогли зробити висновки щодо рівня їхніх знань про національні символи та культурні поняття. Більшість дітей мали складнощі з відповіді на запитання стосовно столиці України, що виявилось найскладнішим завданням для них.

- Приблизно 25% дітей на запитання «Де ти живеш?» назвали тільки вулицю, деякі – місто, і лише близько 8% змогли назвати «Україна».
- 13% дітей правильно відповіли на запитання стосовно сорочки-вишиванки та шароварів.
- 20% дітей не знають, що таке намисто.
- Проте приблизно 53% дітей правильно назвали кольори прапора України.

Дослідження за когнітивним критерієм у контрольній та експериментальній групах відображені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Результати дослідження за когнітивним критерієм (%)

Рівень	Обізнаність щодо	Знання про	Загальна оцінка за
--------	------------------	------------	--------------------

	символіки та атрибутів України		національні поняття, уявлення		критерієм	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Достатній	28,6	31.0	71.4	48,3	38.1	28.7
Середній	66,6	65.5	28.6	34.5	41.3	43.8
Низький	4,8	3.5	-	17,2	20.6	27.5

Загальний аналіз результатів за особистісно поведінковим критерієм

Аналіз результатів за особистісно-поведінковим критерієм показав, що більшість дітей знають гімн України.

- 1% дітей знали деякі слова гімну;
- 29% дітей чули гімн вперше і не знали його;
- 52% дітей слухали гімн із зацікавленістю та розумінням змісту.

Дослідження за особистісно-поведінковим критерієм у контрольній та експериментальній групах відображені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати дослідження за особистісно-поведінковим критерієм (%)

Рівень	Характер виявлення особистісних якостей (громадянськість, толерантність, відповідальність)		Прояв патріотичних уявлень у різних продуктивних видах діяльності.		Загальна оцінка за критерієм	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Достатній	19,0	20,7	33,3	31,0	26,2	25,9
Середній	42,9	51,7	47,7	48,3	45,3	50,0
Низький	38,1	27,6	19,0	20,7	28,5	24,1

Зробимо загальний аналіз дослідження, використовуючи розрахунки у

кожній групі (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Загальний аналіз результатів констатувального етапу експерименту

група	Емоційний критерій		Когнітивний критерій		Особистісно поведінковий критерій		Середній показник	
	достатній рівень	середній рівень	достатній рівень	середній рівень	достатній рівень	середній рівень	достатній рівень	середній рівень
КГ	26.7% дітей	38.1% дітей	38.1% дітей	41.3% дітей	26,2% дітей	45,3% дітей	30,3%	41,6%
ЕГ	25.6% дітей	38.6% дітей	28.7% дітей	43.8% дітей	25,9% дітей	50,0% дітей	26,7%	44,2%

Незважаючи на невеликі відмінності в чисельних показниках, можна зробити висновок про приблизно однаковий вихідний рівень розвитку національно-патріотичних почуттів у дітей контрольної та експериментальної групи. Показники в експериментальній групі були трохи нижчими, що свідчить про потребу додаткової роботи з формування патріотичних знань та почуттів.

Аналіз результатів також дозволяє зробити наступні висновки:

діти проявляють найвищу зацікавленість до національних предметів і образів, які вони можуть бачити або тримати в руках;

когнітивні знання про державну символіку та національні поняття потребують систематичного закріплення;

емоційний інтерес до української культури можна активізувати через інтерактивні ігри, демонстрацію картин та розповіді, пов'язані з народними традиціями;

особистісно-поведінкові прояви патріотичних почуттів (толерантність, громадянськість, гордість за національну приналежність) у більшості дітей є, проте потребують подальшого розвитку через практичну

діяльність та творчі завдання.

На основі цих висновків була розроблена програма реалізації педагогічних умов, яка спрямована на формування національно-патріотичних почуттів у старших дошкільників засобами живопису. Детальний опис цієї програми подано у наступному параграфі.

2.2. Програма реалізації педагогічних умов

У гіпотезі нашого дослідження було висунуто припущення, що живопис як вид образотворчого мистецтва є ефективним засобом національно-патріотичного виховання старших дошкільників за умови створення відповідних педагогічних умов.

Виходячи з цього, метою формувального етапу експерименту стало створення таких педагогічних умов організації освітнього процесу, за яких використання творів живопису сприятиме формуванню національно-патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі педагогічні умови:

- Чітке визначення кола знань про Україну (на матеріалі творів живопису) як основи для формування у старших дошкільників уявлень про рідну країну, її культуру, традиції, символи та національні цінності.
- Спеціальний відбір вихователем творів живопису української тематики, які відображають історію, побут, традиції, природу та духовну спадщину українського народу і сприяють розвитку емоційно-ціннісного ставлення дітей до Батьківщини.
- Залучення батьків до процесу національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису, що передбачає спільне розглядання репродукцій картин, обговорення художніх образів, участь у творчих завданнях та підтримку інтересу дитини до української культури в сімейному середовищі.

Реалізація зазначених педагогічних умов здійснювалася у процесі спеціально організованих занять, бесід, спостережень, творчої діяльності дітей та інтеграції живопису в різні види освітньої діяльності дошкільного закладу.

Завдання формувального етапу експерименту

Завданнями формувального етапу експерименту були такі:

1. Визначити етапи національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису.
2. Розробити зміст кожного етапу з використанням різноманітних педагогічних методів і форм роботи.
3. Впроваджувати поетапну роботу з використанням творів живопису у різних видах діяльності старших дошкільників.

Програма реалізації педагогічних умов формувального етапу експерименту

Програма реалізації педагогічних умов щодо національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису була впроваджена у два етапи: підготовчий та основний.

Підготовчий етап було сплановано за місяцями (з вересня по травень), при цьому кожний сезон завершувався підведенням підсумків.

Підготовчий етап був спрямований на формування уявлень дітей про український народний побут, діяльність людей, народні ремесла, природу рідного краю та менталітет українського народу через сприймання та аналіз творів живопису (табл. 2).

Основний етап був спрямований на формування національно-патріотичних понять, переконань та усвідомлення власних дій через різні види діяльності з використанням живопису (розглядання картин, бесіди за змістом художніх творів, творче малювання, відтворення образів у продуктивній діяльності).

Водночас варто зазначити, що у процесі реалізації програми підготовчий та основний етапи інколи поєднувалися. Це відбувалося під час підготовки та святкування традиційних українських свят (Різдва, Великодня), які мають потужний виховний потенціал і сприяють формуванню у дітей поваги до оточуючих, людяності, доброзичливості, почуття єдності та приналежності до українського народу.

Зміст і методичні орієнтири формувального етапу

На кожному з етапів було визначено основні поняття, опанування якими дітьми ставилося за мету. Зміст роботи передбачав такі види діяльності, які сприяли засвоєнню цих понять, а також ті, у яких дитина мала змогу проявити набуті знання та особистісні якості (гра, образотворча діяльність, бесіди, спостереження).

При розробці змісту етапів та впровадженні поетапної роботи у різних видах діяльності ми, спираючись на аналіз наукових праць відомих учених, визначили такі методичні орієнтири формувального експерименту:

- з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між особистісною поведінкою дитини та її впливом на оточення;
- створення ситуацій вибору та надання можливості приймати етичні рішення;
- емоційний супровід процесу співпраці та міжособистісних взаємин;
- особистісне спілкування вихователя з дитиною;
- створення реального освітнього середовища, яке не лише демонструє зразки життя, а й активно залучає дитину до нього;
- формування позитивного ставлення до живопису як культурного явища та носія національних цінностей;
- розвиток інтересу до розглядання та аналізу художніх творів;
- задоволення природної потреби дитини пізнавати світ і творчо його осмислювати;
- урахування провідної ролі родини у національно-патріотичному вихованні;
- надання дітям можливості аналізувати та оцінювати дійсність з власної точки зору.

Зміст підготовчого етапу

На підготовчому етапі дітям пропонувалися різні види діяльності, зокрема: розглядання репродукцій картин українських художників, бесіди

про рушник як оберіг, український національний одяг, вінок, народні промисли, традиційні страви, природу рідного краю; виконання творчих завдань (малювання, аплікація), відтворення образів, побачених у живописі, у власній художній діяльності.

Таблиця 2

№	Місяць	Яка робота проводилась
1	Вересень	Мета: розширити знання дітей про Батьківщину — Україну, її народ, мову, культуру та національні цінності через сприймання творів живопису. Зміст роботи: • Формування уявлень про Україну як рідну державу, український народ та українську мову на основі розглядання репродукцій картин українських художників, що відображають життя людей, природу рідного краю, побут і традиції українців. • Ознайомлення дітей з українською культурною спадщиною через живопис: картини із зображенням народних свят, традицій, родинного життя, праці та дозвілля українців. • Проведення бесід за змістом картин з використанням українських прислів'їв і приказок, що відповідають тематиці зображеного (активне використання 5–6 прислів'їв і коротких віршів у повсякденному спілкуванні). • Розвиток емоційного ставлення до Батьківщини через слухання українських народних пісень під час розглядання картин; виконання пісень у супроводі дитячого шумового оркестру. • За участю музичного керівника — виконання простих українських народних таночків («Козачок», «Гопачок», «Кривий танець», «Полька») як засобу емоційного переживання змісту художніх образів. • Читання та заучування доступних для дітей авторських віршів і пісень про Україну з опорою на ілюстративний та художній

		матеріал. Образотворча діяльність: малювання за мотивами розглянутих картин («Моя Україна», «Рідний край», «Українська родина»).
2	Жовтень	Мета: розширити уявлення дітей про батьківський дім як осередок родини, любові, турботи та національних цінностей через сприймання творів живопису. Зміст роботи: - Формування уявлень про батьківський дім як місце, де народилася і живе родина, де панують тепло, затишок, взаємоповага та турбота одне про одного, на основі розглядання репродукцій картин українських художників, що зображають родинне життя, домашній побут, материнство та дитинство. - Бесіди за змістом картин про членів сім'ї, їхні обов'язки, спільну працю, підтримання чистоти й порядку в домі; усвідомлення дитиною власного місця у родині та відповідальності за свій особистий простір (ліжечко, ігровий куточок, полиця в шафі). - Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до родини через аналіз художніх образів, обговорення настрою картин, почуттів зображених персонажів. - Слухання та вивчення українських народних колискових пісень («Ой, ти кіт, ти муркіт», «Ходить сон коло вікон», «Котику сіренький» та ін.) під час споглядання картин із зображенням матері й дитини, сімейного затишку. - Образотворча діяльність: малювання на теми «Мій дім», «Моя родина», «Затишок у нашій оселі» за мотивами переглянутих картин. - Ігрові ситуації та сюжетно-рольові ігри («Моя сім'я», «Наш дім») з опорою на художні образи.
3	Листопад	Мета: формувати уявлення дітей про традиційне житло українців, особливості сільського побуту та народних ремесел через сприймання і аналіз творів живопису;

		виховувати бережне ставлення до результатів праці майстрів. Зміст роботи: • Ознайомлення дітей з традиційним українським житлом (хата, двір, літня кухня, ганок, веранда), надвірними спорудами (хлів, клуні, господарські приміщення), криницею, тином (пліт, огорожа), садком, квітником і городом біля хати на основі розглядання репродукцій картин українських художників, що відображають сільський побут. • Розширення уявлень про інтер'єр української хати (піч, лави, стіл, мисник, ікони в рушниках, скриня, ліжко або лежанка, рушники, килими, глиняний посуд) через бесіди за змістом художніх творів та ілюстрацій. • Формування інтересу до народних ремесел (вишивання, плетіння з лози, різьблення по дереву, гончарство) шляхом ознайомлення з картинами, на яких зображено працю народних майстрів та результати їхньої творчості. • Виховання бережного ставлення до предметів народного побуту та результатів людської праці через обговорення значення кожної речі, зображеної на картинах. • Мовленнєвий розвиток дітей: використання прислів'їв, приказок, дражнилок у процесі обговорення картин як засобу збагачення словникового запасу та розвитку емоційного мовлення. • Образотворча діяльність: малювання української хати, двору, криниці, квітника; аплікація або декоративне оформлення орнаментів за мотивами народного мистецтва. • Ігрова діяльність: сюжетно-рольові ігри («Українська хата», «Майстри-умільці») з опорою на художні образи.
--	--	--

Підведення підсумків: проведення свята до дня святого Миколая,
Святий Миколай. Українська легенда.

То було дуже-дуже давно. Жив в однім краю, служив Господу Богу і

людям єпископ Миколай. Усі знали, який він добрий та щедрий. Ще змалечку він ніколи не проходив повз людське горе. Був дуже тихим і незлостивим. Шанував своїх батьків. Молився, щоб у світі було більше справедливості, миру, добра й милосердя.

Коли не стало батьків, Миколай роздав своє майно людям, а сам став священиком. Він зробив багато добра за своє життя. А як не хотів наживати слави на чужому горі, то робив усе таємно.

№	Місяць	Яка робота проводилась
1	Грудень	Мета: формувати у дітей уявлення про традиційні українські зимові свята, родинні звичаї та духовні цінності українського народу засобами живопису; розвивати емоційно-ціннісне ставлення до національної культури. Зміст роботи: • Ознайомлення дітей з традиціями святкування зимових українських свят (День Святого Миколая, Різдво, Новий рік) на основі розглядання репродукцій картин українських художників, що відображають святкові родинні зібрання, колядування, різдвяні обряди та зимові краєвиди. • Бесіди за змістом картин про сімейні традиції, взаємну повагу, доброзичливість, турботу про близьких, значення свят у житті української родини. • Формування уявлень про різдвяні символи та атрибути (ялинка, дідух, свічка, різдвяна зірка) через аналіз художніх образів, представлених у живописі. • Слухання та виконання українських колядок і щедрівок під час розглядання картин, що сприяє емоційному зануренню дітей у святкову атмосферу та глибшому усвідомленню змісту традицій. • Образотворча діяльність: малювання зимових пейзажів рідного краю, святкової української оселі, різдвяних сюжетів за мотивами переглянутих картин; створення декоративних композицій із використанням

		національної символіки. Ігрова діяльність: сюжетно-рольові ігри («Святвечір у родині», «Колядуємо разом») з опорою на образи, побачені у творах живопису.
2	Січень	Мета: поглиблювати уявлення дітей про зимову природу рідного краю, традиції та повсякденне життя українців у зимовий період через сприймання творів живопису; формувати почуття любові до Батьківщини та емоційно-ціннісне ставлення до національної культури. Зміст роботи: - Ознайомлення дітей із зимовими пейзажами України на основі розглядання репродукцій картин українських художників, що зображають природу рідного краю взимку (ліси, поля, села, річки). - Бесіди за змістом картин про красу української природи, зміну пір року, особливості життя людей узимку, працю та дозволя українців у холодну пору року. - Формування уявлень про народні традиції та звичаї зимового періоду (зимові розваги, спільна праця, родинні зібрання) через аналіз художніх образів, представлених у живописі. - Розвиток емоційної чутливості та образного мислення дітей шляхом обговорення настрою картин, кольорової гами, почуттів, які вони викликають. - Образотворча діяльність: малювання зимового пейзажу рідного краю, українського села взимку, відтворення настрою побачених картин за допомогою кольору та форми. - Рухлива та ігрова діяльність: відтворення зимових ігор і розваг, зображених на картинах, у сюжетно-рольових іграх («Зимові забави», «У нашому селі взимку»).
3	Лютий	Мета: формувати у дітей уявлення про традиційну працю українців, народні ремесла та повсякденне життя людей через сприймання творів живопису; виховувати повагу до праці та любов до рідного краю. Зміст роботи: Ознайомлення дітей із зображенням праці українців у творах живопису (польові

		роботи, ремесла, хатня праця, догляд за тваринами) шляхом розглядання репродукцій картин українських художників. • Бесіди за змістом картин про значення праці в житті людини, старанність, взаємодопомогу, відповідальність, повагу до результатів людської праці. • Формування уявлень про традиційні народні ремесла (вишивання, ткацтво, гончарство, різьблення по дереву) на основі аналізу художніх образів, зображених у картинах. • Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до праці через обговорення почуттів персонажів, настрою картин, кольорового рішення художніх творів. • Образотворча діяльність: малювання на теми «Працюють майстри», «Праця в українській родині», створення декоративних композицій за мотивами народних ремесел. • Ігрова діяльність: сюжетно-рольові ігри («Майстерня народних умільців», «Працюємо разом») з опорою на образи, побачені у творах живопису.
--	--	---

Підведення підсумка зимового періоду: робота з батьками, проведення свята «Дня іменинника».

№	Місяць	Яка робота проводилась
1	Березень	Мета: формувати у дітей уявлення про пробудження природи рідного краю навесні, красу українського пейзажу та традиційне життя українців через сприймання творів живопису; розвивати любов до природи та Батьківщини. Зміст роботи: • Ознайомлення дітей з весняними пейзажами України на основі розглядання репродукцій картин українських художників, що відображають пробудження природи, перші квіти, весняні роботи людей. • Бесіди за змістом картин про зміни в природі навесні, настрій, який передає художник, кольорову

		гаму весняних пейзажів, значення природи в житті українського народу. • Формування уявлень про народні традиції, пов'язані з приходом весни (зустріч весни, народні обряди, весняні свята) через аналіз художніх образів у живописі. • Розвиток емоційної чутливості та естетичного сприйняття шляхом порівняння зимових і весняних картин, визначення настрою та почуттів, які вони викликають. • Образотворча діяльність: малювання весняного пейзажу рідного краю, квітучого саду, українського села навесні за мотивами переглянутих картин. • Ігрова діяльність: сюжетно-рольові та рухливі ігри («Зустрічаємо весну», «Весняні роботи») з опорою на образи, побачені у творах живопису.
2	Квітень	Мета: формувати у дітей уявлення про весняні народні традиції, духовні цінності та красу рідного краю через сприймання творів живопису; виховувати любов до Батьківщини, родини та повагу до національної культурної спадщини. Зміст роботи: • Ознайомлення дітей з образами весняних українських свят і традицій (Великдень, весняні обрядові дійства) на основі розглядання репродукцій картин українських художників, що відображають родинні святкування, народні звичаї та обряди. • Бесіди за змістом картин про значення Великодня, родинні традиції, доброту, взаємоповагу, духовні цінності українського народу. • Формування уявлень про великодні символи (писанка, кошик, рушник, верба) через аналіз художніх образів, представлених у живописі. • Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до національної культури шляхом обговорення настрою картин, почуттів зображених персонажів, кольорової гами творів. • Образотворча діяльність: малювання великодніх сюжетів, весняних композицій, оздоблення писанок у декоративній формі за мотивами переглянутих картин.

		Ігрова діяльність: сюжетно-рольові ігри («Великдень у родині», «Готуємося до свята») з опорою на образи, побачені у творах живопису.
3	Травень	Мета: закріпити у дітей знання про національні традиції, звичаї та художню спадщину України, формувати патріотичні почуття через аналіз і створення творів живопису; розвивати творче та естетичне сприйняття рідної культури. Зміст роботи: - Ознайомлення з образами весняного побуту українців, природи рідного краю, святкувань на відкритому повітрі (свято трави, День Матері) через картини українських художників, де зображені сімейні сцени та природа. - Обговорення картин: звернення уваги дітей на деталі (одяг, предмети побуту, природу, дії персонажів), формування уявлень про трудову діяльність людей, взаємодопомогу та повагу до старших. - Підведення підсумків роботи за рік: обговорення, що діти дізналися про Україну, її традиції, мистецтво, народні символи. - Практична діяльність: створення тематичних весняних і патріотичних композицій у різних техніках живопису (акварель, гуаш, аплікація з елементами малюнку). - Інтеграція знань: спільне створення «Альбому національних символів та традицій» на основі переглянутих картин, малюнків та власних робіт дітей. - Ігрова діяльність: рольові ігри за мотивами побачених у живописі сцен (праця на подвір'ї, сімейне свято, обрядові дії), що закріплюють знання про народні традиції та патріотичні цінності.

Окремо, нами проводилась робота з батьками по національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку.

№	Місяць	Яка робота проводилась
1	Вересень	1. Оформлення та оновлення інформації в батьківському куточку: візитної картки групи,

		розкладу освітньої та безпосередньо освітньої діяльності, режиму дня. 2. Творчі лабораторії «Лялька – мотанка»; «Родинні традиції українського народу»; «Моя матуся – берегиня»; «Дівоча врода – краса народу». 3. Внесення в батьківський куточок зошити «Зв'язок з батьками». 4. Проведення «Дня відкритих дверей» для батьків з метою ознайомлення з групою. 5. Консультації на теми: «Я патріот своєї країни» «Україна в нас одна» 6. Папка - пересувка «Національний куточок» 7. Фото вернісаж «Як я провів літо». 8. Оновлення стенду з наочним матеріалом до кожного місяця року (протягом навчального року).
2	Жовтень	1. Організаційне батьківські збори (педагогічна вітальня): 2. Проведення опитування для складання «Сімейного портрета групи». 3 Засідання батьківського комітету (організації оснащення предметно-розвивального середовища, навчально-виховного процесу в групі). 4. Спільна виставка поробок «Моя Україна – Україна» 5. Консультації на теми: «Етика поведінки дитини в дитячому садку» (для новоприбулих дітей), «Відповідальність батьків за поведінку дітей на дорозі», «Шкідливі звички у дорослих і їх вплив на ЗСЖ дітей», «Безпека у Вашому домі».

		6. Підготовка до осіннього свята «Золота чарівниця Осінь» (виготовлення батьками атрибутів, прикрас для групи і залу).
3	Листопад	1. Консультації на теми: «Батькам про традиції культуру свого народу» 2. Конкурс «Україночка» 3. Відвідування краєзнавчого музею 4. Папка - пересувка «Ми діти твої, Україно». 5. Спільне проведення «Дня іменинників» (вітання дітям з днями народження влітку і восени). 6. Засідання батьківського комітету (підготовка до проведення новорічного ранку).
4	Грудень	1. Оформлення тематичного інформаційного стенду «Правила безпеки». 3. Папка - пересувка «Новий рік». 4. Залучення батьків до оформлення групи і залу до Нового року. 5. Випуск газети з запрошенням до Новорічного ранку. 6. Виставка спільних малюнків та поробок на тему: «Новорічний карнавал». 7. Родинний творчий вечір «Моя Україна» 8. Рекомендації батькам щодо організації активного відпочинку на прогулянці з дітьми в зимовий період «Зимові забави».
5	Січень	1. «Веселі зимові свята» – спільне з батьками відвідування на зимових канікулах крижаного містечка. 2. Батьківські збори із запрошенням фахівця

		«Центру соціальної допомоги сім'ї та дітям». 3. Індивідуальні бесіди з батьками дітей, важко програмний матеріал. 4. Родинні спортивні розваги «Козацькі забави» 5. Тематична виставка спільного дитячої творчості «кришталева Зимонька».
6	Лютий	1. Фотовиставка «Сімейний альбом». 2. Оформлення сімейної газети «Буду як тато!» 3. Спільне проведення «Дня іменинників» (вітання дітям з днями народження взимку). 4. Консультації на теми: «Вчимося граючи» (математичне розвиток дошкільнят), «Вплив психологічного мікроклімату сім'ї на здоров'я дитини», «Азбука для батьків (вчимо дитину правил безпеки)», «Ліки - друзі і ліки – вороги», «Тренуйте серце дитини!» 5. Випуск святкової газети, «Герої не вмирають»
7	Березень	1. Залучення батьків до підготовки до весняного свята (виготовлення атрибутів, прикрас для групи, залу). 2. Виставка дитячої творчості: «Наші мами і бабусі». 3. Проекти «Туристичними стежками рідного міста»; 5. Домашнє завдання батькам прочитати дітям 2-3 казки: «Українська народна казка» 7. Батьківські збори на тему: «Гармонія родинних стосунків – необхідна умова родинного виховання»; «День добрих справ»; «Майбутнє України»;

		«Виховання національної самосвідомості дошкільників із включенням сучасних інформаційних технологій».
8	Квітень	1. Проведення конкурсу «Пісенне коло»; «Родинні театри»; «Великодні подарунки»; «Дбаємо про красу рідного міста» 2. Фотовиставка «життя нашої групи». 3. Засідання батьківського комітету (підведення підсумків роботи). 4. Конкурс «Кращий сімейний рецепт української кухні». 5. «Дні відкритих дверей». 6. Виставка дитячої творчості «Весна прийшла до України!»
9	Травень	1. Бесіди з батьками, діти яких будуть відвідувати дитячий садок влітку. 2. Тематичний тиждень «Герої твої, Україно!» 3. Підбірка рекомендованої літератури для читання дітям в літній період для дітей. 4. Спільне проведення «Дня іменинників» (вітання дітям з днями народження навесні). 5. Конкурс малюнків на асфальті «Моя земля!»

Також, за програмою реалізації педагогічних умов, було розроблено список українських народних казок для дітей старшого дошкільного віку, де в кожній казці описувалося щось українське, розповідалось про українські звичаї про традиції. Розглянемо рекомендований список:

Рекомендований список творів живопису для дітей старшого дошкільного віку

1. «Весняний день у селі» – зображує сільський двір, природу,

хатній побут та роботу людей.

2. «Українська родина» – сцена сімейного життя, підкреслює повагу до старших, сімейні традиції.

3. «Свято Купала» або «Івана Купала» – показує українські обряди, народні свята, символіку природи.

4. «Козак Мамай» – знайомить дітей з образом національного героя, українськими символами свободи та мужності.

5. «Петриківський розпис» (сцени побуту та природи) – знайомить з декоративним мистецтвом, орнаментами, кольорами українського мистецтва.

6. «Весілля в селі» – показує національний одяг, весільні звичаї, свята та традиції.

7. «Жнива» або «Польові роботи» – знайомство з працею людей, сезонними заняттями, повагою до праці.

8. «Калиновий гай» – картина з природою та рослинними символами України (калина, дуб, сад), підкреслює патріотичні мотиви.

9. «Український ярмарок» – знайомство з національною культурою, ремеслами, народними товарами та звичаями.

10. «Дівчина в національному вбранні» – увага на український одяг, прикраси, народну символіку.

Основний етап характеризувався проведенням всіх запланованих заходів, через проведення занять, проведення народних ігор.

Наведемо декілька прикладів занять:

Дидактична гра «Склади орнамент»

Дидактичне завдання: закріпити знання дітей про петриківський розпис, його елементи: “калинка”, “цибулька”, “птахи”, декоративні квіти, листки, стебельця. Вправлятись у складанні різних орнаментів. Виховувати інтерес до українського народного мистецтва.

Правила: компонувати орнамент на обведеній площині: смужці, квадраті, у крузі.

Обладнання: елементи петриківського розпису.

Примітка: поступове ускладнення орнаменту, через введення нових елементів: “кучерявка”, ягоди винограду тощо.

Фрагмент заняття «Хустинка»

Бабуся (в українському одязі, на голові хустина):

Що за гамір, що за гам,

Добридень, дітки, вам!

Це старша група? Я запрошую вас до себе в гості. Хочу вас познайомити з цікавим витвором мистецтва, оберегом. А яким, ви здогадаєтесь, коли відгадаєте загадку:

Вона і біла, і червона,

Зелена, жовта, бурякова.

Буває, що розшитий в ній один куток,

Чи ціле поле квіточок.

Мереживом це поле обшивають

Або тинком його обгороджають. (Хустка)

Хустка з давних – давен основний і улюблений головний убір української жінки. Українська хустка завжди була виразником краси жінок. Вона оберігає волосся від бруду і пилу. А зберігали хустки жінки в скринях. Відчинимо мою скриню і дістанемо з неї хустки.

(Діти по одному підходять до бабусиної скрині і виймають хустки: спочатку білі, потім кольорові, описують їх і розвішують на жердині, як робили це колись.)

Білі – найдавніші хустки, їх колись виготовляли в кожній хаті. Розглянемо їх. Вони відрізняються розміром, вишивкою, обробкою країв. Бувають святкові, буденні. А це – фабричні хустини. Чим вони відрізняються від білих, що в них спільного?

(Дівчатка накидають хустки на плечі, голови, приглядаються біля люстерка.)

Сьогодні ми відкриємо з вами фабрику і намалюємо таку хустину, яку

ви вибрали з моєї скрині. Виберіть собі матеріал (квадрат) ось тут на складі. Підійдіть, ще раз уважно роздивіться орнаменти вишиваних чи мальованих хустин. Зверніть увагу, з яких квітів, листочків, чи ягідок складений орнамент, як і де він розташований та якими фарбами виконаний.

(Самостійна робота дітей).

Хай підсихають наші хустини, а я вам розкрию одну таємницю. Чи знаєте ви, чому хустину називають терновою?

Візьміть по одній ягідці, роздивіться. Це – терен. Люди здавна помітили: якщо намочити хустину (шмат тканини) в холодній воді, настояній на розбитих ядрах тернових кісточок, то можна швидко зняти головний біль, різь в очах. Ось в мене в мисці такі зернятка кісточок, на них настояна вода. Я замочую там цю простеньку хустину, і нею можна лікувати. Ось яка вона – ця хусточка тернова.

Народна гра “Хустинка”

Діти беруться за руки і утворюють коло. В центрі його стоїть дівчинка (Галя) з білою хустинкою у руці. Усі співають:

Галя по садочку ходила,
Хусточку біленьку згубила.

Усі рухаються по колу, а Галя йде у протилежний бік і на слові “загубила” випускає хустинку з рук. Дитина, що біля неї вона впала, піднімає її і ховає за спину. Усі співають наступні два рядки першого куплету:

Ходить по садочку, блукає,
Хустинку біленьку шукає.

Галя шукає хустинку, та, не знайшовши її, сідає у центрі кола й “плаче”. Діти співають другий куплет:

Не журися, Галю – серденько,
Ми знайшли хустинку біленьку
У садочку біля малини,
Під зеленим листям тернини.

Йдуть звичайним кроком, звужуючи коло. Потім розширюють його, зупиняються і кажуть:

Ти хустинку пошукай,
Де сховали, – відгадай!

Галя ходить по колу, шукаючи хустинку. Якщо вона знаходить відразу, то танцює з нею під мелодію цієї самої пісні. Якщо дівчинка ніяк не може знайти хустинку, інша дитина з хустинкою сама входить у коло й танцює з Галею. При повторенні гри вихователь вибирає іншу дитину на роль Галі.

Народна гра «Чабан»

Ведучий гри – «чабан». Діти зображають «овець», кілька з них – «вовки». Чабан зі словами «Ой, у лісі, у лісі я овечки пасу» виганяє овець пастися на лужок. Вівці розбігаються, пасуться. Чабан стереже їх, промовляючи слова:

День кінчається,
Овечки додому вертаються,
Через ліс біжать,
А там вовки сидять.

Жене овець додому. Дорогою їх перестрівають вовки, ловлять овечок і відводять до свого лігва. Чабан знову жене свою отару пастися. Перемагають найспритніші вівці, які після 3–5 разів лишаються на волі, не попадають вовку в зуби. Після цього обирається новий чабан і вовки. Гра триває.

Мистецтвознавча розповідь вихователя
з циклу «Гончарство»
«Розповідь про глину»

Здавна люди вважали глину, як і землю, матір'ю – годувальницею, джерелом сил і здоров'я. В Україні глина наділялася магічними, цілющими властивостями. Тому в народі говорили: “Коли об глину потрешся, того й наберешся”.

Глина була не скрізь. Її треба було знайти. Копати глину було важко, адже необхідно приготувати колодязь (яму), потім накладати її в посудину, і мотузкою витягати на поверхню, вантажити на воза і везти додому. В народному календарі існували дні, коли суворо заборонялось копати глину. Копали глину гончарі з пізньої осені до ранньої весни. Добуту глину не використовували відразу. Вона повинна була витримуватися цілий рік на відкритому повітрі. За цей час її поливали дощі, покривав сніг, обдували вітри. Все це було на користь глині, тому що різні листочки, корінці, камінці перегнивали, вимивались. Потім глину сушили, розбивали на дрібні шматочки, дробили, пересіювали на решеті і, насамкінець, розбавляючи водою, замішували її, як тісто. Місили ногами, часто цілою родиною, багато годин, знову старанно промацували руками, викидали камінці, корінці. Качаючи глину, розривали, з'єднували, вимішували так, щоб у ній не залишилося жодного пухирця повітря. І тільки тоді, коли глиняне тісто легко відставало од рук, глину ділили на однакові грудочки, різних розмірів, залежно від того, що будуть ліпити.

Фрагмент заняття “Писанка”

Заняття проводиться напередодні святкування Великодня.

Вихователь розповідає про писанку:

– Наші предки (люди, які жили дуже давно) вважали, що все на світі почалося з яйця. І тому весною, коли природа прокидалася від зимового сну, починали розписувати яйця.

Зараз ми красимо та розмальовуємо яйця до свята Великодня. Існує легенда про те, як люди у перший день Великодня обдаровували одне одного червоними крашанками. У різних містах люди почали прикрашати яйця чудовими візерунками. Цей звичай дійшов до наших днів. Однак розмальовувати писанку не мав право той, хто недавно сварився чи гнівався. Тому дорослі й діти намагались помиритись та просили пробачення у близьких та знайомих за усі образи, які мабуть нанесли ненавмисно.

Одержав дозвіл на малювання писанки, діти разом із батьками

прикрашали їх різними фарбами. Дуже кропіткою була ця робота, але й дуже почесною.

Читання вірша Катерини Перелісної “Писанка”:

Гарна писанка у мене –
 Мабуть, кращої й нема.
 Мама тільки помагала,
 Малювала ж я сама.
 Змалювала диво-пташку,
 Вісім хрестиків дрібних,
 І малесенькі ялинки,
 Й поясочок поміж них.
 Хоч не зразу змалювала –
 Зіпсувала п’ять яєць,
 Та як шосте закінчила,
 Тато мовив: «Молодець!»
 Я цю писанку, напевно,
 Для Іванка залишу,
 А для мами і для тата
 Дві ще кращі напишу.

Писанки дарували родичам, друзям, знайомим із побажанням щастя, здоров’я, доброї вдачі.

Веселим звичаєм на Великдень була гра з яйцями. Вихователь читає вірш М. Хоросницької «Великодня гра»:

Стали діти у кільце. В кожного в руках яйце.
 Марті випало на славу розпочати цю забаву,
 Дуже милу, престару великоднєву ігру.
 Ходить дівчина кільцем і постукає яйцем...
 Що не стукне – трісь і трісь, – яйця тріскають чийсь...
 Мартине – ціле, тверде, – Марта рада далі йде...
 Стук-стук-стук... І раптом – хрусь!

Гру продовжує Петрусь. Стукнув всього разів три
І так само вийшов з гри.

За Петром пішов Максим, декілька дівчат за ним...

В Олі писанка ціла, Оля в грі перемогла!

А тепер, відомо всім, всі за стіл до Олі в дім

Їсти яйця, все, що є... Просить той, хто виграє.

Після читання вірша вихователь пропонує пограти у Великодню гру (напередодні заняття діти приносять крашанки, крапанки, писанки). Серед справжніх яєць вихователь ховає дерев'яне. Після веселої гри діти розглядають дерев'яні писанки-іграшки.

Фрагмент заняття “Великодня гілочка”

Заняття проводиться напередодні святкування Великодня. Вихователь приносить у групу колючу гілку акації. Розповідає про те, що на свято Великодня відбуваються чудеса: на гілочці акації замість колючок з'являться квіти зі стрічками, якщо дитина розповість про свій гарний вчинок. Діти повинні згадати свою поведінку, упродовж дня робити гарні вчинки.

Наступного дня у групі проводиться робота по прикрашанню паперових силуетів яєць. Кожна дитина, яка прикрасить паперове яйце своїм візерунком та розповість про свій гарний вчинок, має право одержати білу квітку. Квіти разом із паперовими писанками на стрічці закріплюються на колючках гілки.

Вихователь разом з дітьми робить висновок: добра поведінка, гарні вчинки захищають людину від зла, як білі квіти з писанками захищають нас від колючок. Доки люди будуть про це пам'ятати та прикрашати писанки, доти будуть жити мирно (Додаток)

Програма реалізації педагогічних умов національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису передбачає поетапне ознайомлення дітей із культурними, історичними та природними особливостями України через художні твори. Програма включає

підготовчий та основний етапи, на яких діти знайомляться з українськими традиціями, символами, національним одягом, народними ремеслами та святами. Підготовчий етап спрямований на формування базових уявлень про український побут, мистецтво та природу, а основний етап передбачає розвиток національно-патріотичних почуттів через аналіз творів живопису, продуктивну діяльність, ігри та творчі завдання.

Для кожного етапу були визначені ключові педагогічні орієнтири: створення емоційного та етичного середовища, формування позитивного ставлення до культурних цінностей, активне залучення дітей до процесу пізнання та творчості, а також роль близьких дорослих у підтримці та розвитку патріотичних якостей. У рамках програми використовувалися різні види діяльності: спостереження, обговорення картин, сюжетно-рольові ігри, образотворча діяльність та творчі завдання, що дозволяє дітям засвоювати поняття та проявляти набуті знання на практиці.

Рекомендований перелік творів живопису охоплює різноманітні аспекти української культури: побут, свята, національний одяг, природу та народні ремесла. Кожна картина стає засобом виховання патріотичних почуттів, формує національну свідомість та сприяє розвитку естетичного сприйняття у дітей старшого дошкільного віку. Таким чином, запропонована програма створює цілісне середовище для ефективного національно-патріотичного виховання засобами живопису.

Висновки до другого розділу

З метою проведення констатувального експерименту нами було визначено критерії (емоційний, когнітивний та особистісно-поведінковий) та рівні (достатній, середній, низький). Так, виявилось, що вхідний рівень національно-патріотичних почуттів у дітей контрольної та експериментальної групи був приблизно однаковим. Проте у більшості дітей спостерігалися слабкі знання щодо державної символіки та національних понять, середній рівень емоційного інтересу до української культури, а також часткові прояви патріотичних поведінкових реакцій. Ці результати стали підґрунтям для розробки програми реалізації педагогічних умов, спрямованої на формування національно-патріотичних почуттів старших дошкільників засобами живопису.

Програма реалізації педагогічних умов національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису обґрунтована необхідністю створення цілісного освітнього середовища, яке забезпечує формування патріотичних почуттів через ознайомлення з українською культурою, традиціями, національними символами та мистецтвом; вона передбачає поетапне впровадження підготовчого та основного етапів, на яких діти поступово знайомляться з художніми творами, що відображають український побут, природу, свята, національний одяг та народні ремесла, і водночас через продуктивну діяльність, сюжетно-рольові ігри та творчі завдання отримують можливість засвоювати національно-патріотичні поняття та проявляти їх на практиці; програма передбачає активне емоційне та етичне супроводження процесу виховання, створення ситуацій вибору та реальних умов для пізнання, забезпечення особистісної взаємодії з вихователем, а також залучення родини до процесу національно-патріотичного виховання; запропонований перелік творів живопису, підібраних відповідно до вікових можливостей дітей, дозволяє ефективно

формувати національну свідомість, повагу до культурної спадщини, розвиток естетичного сприйняття та творчих здібностей, що робить реалізацію програми комплексною, системною та спрямованою на досягнення високого рівня патріотичного розвитку старших дошкільників.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Теоретико-практичне дослідження проблеми національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису дало нам змогу зробити низку узагальнюючих висновків.

1. Актуальність досліджуваної проблеми не викликає сумніву, адже сучасне суспільство потребує виховання свідомих громадян з високим рівнем національної свідомості та патріотичних почуттів уже з раннього віку. Старший дошкільний вік є сприятливим періодом для формування емоційного, когнітивного та поведінкового компонентів національної ідентичності, а використання засобів живопису дає змогу органічно поєднати навчання і розвиток творчих здібностей дітей.

2. Означена проблема є предметом дослідження багатьох учених серед яких українські педагоги та психологи (А. Богуш, Н. Химич, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський) та зарубіжні фахівці (Я. Коменський, Е. Торренс та ін.), які досліджували питання національного виховання, розвитку моральних та емоційних якостей у дітей, а також використання мистецтва як ефективного засобу виховання.

3. Нами було визначено та охарактеризовано низку педагогічних умов, які, на нашу думку, дозволяють забезпечити ефективну реалізацію національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Серед основних педагогічних умов можна виділити:

Чітке визначення кола знань про Україну (на матеріалі живопису) як основи для формування патріотичних почуттів у старших дошкільників.

Спеціальний відбір вихователем творів живопису, які сприяють розвитку національної самосвідомості та патріотичних почуттів у дітей.

Залучення батьків до процесу національно-патріотичного виховання, що посилює ефективність педагогічного впливу та формує єдину ціннісну позицію дитини вдома і в дошкільному закладі.

4. З метою проведення констатувального експерименту нами було

визначено критерії (емоційний, когнітивний та особистісно-поведінковий) та рівні (достатній, середній, низький). Так, виявилось, що вхідний рівень національно-патріотичних почуттів у дітей контрольної та експериментальної групи був приблизно однаковим. Проте у більшості дітей спостерігалися слабкі знання щодо державної символіки та національних понять, середній рівень емоційного інтересу до української культури, а також часткові прояви патріотичних поведінкових реакцій. Ці результати стали підґрунтям для розробки програми реалізації педагогічних умов, спрямованої на формування національно-патріотичних почуттів старших дошкільників засобами живопису.

5. Програма реалізації педагогічних умов національно-патріотичного виховання старших дошкільників засобами живопису обґрунтована необхідністю створення цілісного освітнього середовища, яке забезпечує формування патріотичних почуттів через ознайомлення з українською культурою, традиціями, національними символами та мистецтвом; вона передбачає поетапне впровадження підготовчого та основного етапів, на яких діти поступово знайомляться з художніми творами, що відображають український побут, природу, свята, національний одяг та народні ремесла, і водночас через продуктивну діяльність, сюжетно-рольові ігри та творчі завдання отримують можливість засвоювати національно-патріотичні поняття та проявляти їх на практиці; програма передбачає активне емоційне та етичне супроводження процесу виховання, створення ситуацій вибору та реальних умов для пізнання, забезпечення особистісної взаємодії з вихователем, а також залучення родини до процесу національно-патріотичного виховання; запропонований перелік творів живопису, підібраних відповідно до вікових можливостей дітей, дозволяє ефективно формувати національну свідомість, повагу до культурної спадщини, розвиток естетичного сприйняття та творчих здібностей, що робить реалізацію програми комплексною, системною та спрямованою на досягнення високого рівня патріотичного розвитку

старших дошкільників.

Проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальше розв'язання потребує уваги до підготовки майбутніх фахівців - вихователів та педагогів дошкільної освіти - до забезпечення системної та ефективної роботи з формування національно-патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, зокрема через використання живопису та інших засобів мистецької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Lewis C. Learning in War-Time. Режим доступу: <https://www.christendom.edu/wp-content/uploads/2021/02/Learning-In-Wartime-C.S.-Lewis-1939.pdf>
2. Актуальність патріотичного виховання. Педагогічна година з вихователями закладу. Режим доступу: <http://www.stavysche-dnz3.edukit.kiev.ua/Files/downloads/Патріотичне%20виховання.doc>
3. Артемова Л. В. Національний дитячий садок на Україні / Л. В. Артемова // *Дошкільне виховання*. 1991. № 6. С. 10–11.
4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. 2-ге вид., випр. К. : Світич, 2008. 430 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти, затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 №33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
6. Батухтіна О., Мозгова Ю. Дитяча народна іграшка / О. Батухтіна, Ю. Мозгова // *Бібліотека вихователя дитячого садка*. 2004. № 3, № 4. С. 43–48.
7. Бех І. Д. Психологічні умови ефективності виховної дії / І. Д. Бех // *Радянська школа*. 1992. № 1. С. 41–46.
8. Бех І. Педагогічне регулювання виховної ситуації / І. Бех // *Дошкільне виховання*. 2010. № 4. С. 2–3.
9. Бех І.Д. Духовна сила патріотизму особистості. Директор школи, ліцею, гімназії. 2020. № 21(1). С. 40–49.
10. Бех І.Д., Чорна К.І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ : Світ виховання, 2007. 39 с.
11. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» за заг. ред. О.В. Низковської. Тернопіль :

«Мандрівець», 2017. 256 с.

12. Богинич О. Народна скарбниця // *Дошкільне виховання*. 2002. № 8. С. 16–17.

13. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. К. : Знання, 2002. 407 с.

14. Борисова З. “А починалось все так” // *Дошкільне виховання*. 2001. № 2. С. 4–8.

15. Булашин Г. Український народ в легендах, релігійних поглядах та віруваннях / Г. Булашин. К. : Довіра, 1992. 88 с.

16. Бурова А. Організація ігрової діяльності в дошкільному закладі // *Дошкільне виховання*. 2007. № 10. С. 8–13.

17. Вишневський О. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні / О. Вишневський. К. : Школяр, 1997. 252 с.

18. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки / О. Вишневський. К. : Знання, 2008. 566 с.

19. Войтенко В. І., Грицюк Л. А., Каратаєва М. І. Громадянське виховання особистості. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2007. Кн. 1: Законодавчо-правові та теоретичні засади. 108 с

20. Волошин І. І. Прекрасне живе вічно: Про прикладне народне мистецтво України / І. І. Волошин. К. : Дит. видав. УРСР, 1961. 103 с.

21. Воробйова І. А. Чарівний світ народного мистецтва. Демонстраційний матеріал з образотворчого мистецтва / І. А. Воробйова. Х. : Ранок, 2007. 202 с.

22. Воробйова І. А. Чарівний світ народного мистецтва. Робочий зошит з декоративного малювання / І. А. Воробйова. Х. : Ранок, 2008. 212 с.

23. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / О. Воропай. К. : Оберіг, 1991. 447 с.

24. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання // *Рідна школа*. 2001. № 2. С. 9–14.

25. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ:

Либідь, 1997. 374 с.

26. Григор'єва Г. Г. Розвиток дошкільника в образотворчій діяльності / Г. Г. Григор'єва. М. : Академія, 2000. 135 с.

27. Гріднєва О. Ю. Українське народознавство: комплект наочних посібників / О. Ю. Гріднєва. Х. : Ранок, 2006. 101 с.

28. Гуменюк Г. М. Формування національної самосвідомості в учнів середнього шкільного віку засобами туристсько-краєзнавчої роботи: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Тернопіль, 2000. 21 с.

29. Данилюк І. Етнічна психологія як галузь наукового знання: історико-теоретичний вимір: монографія. Київ: Саміт-Книга, 2010. 432 с.

30. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білокаленко та ін.; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 304 с.

31. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

32. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної книги, 2020. 392 с.

33. Енциклопедія історії України: в 10 т. / голова редкол. В. А. Смолій та ін.; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2003. Т. 5. Кон-Кю, 2008. 551 с.

34. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень; Акад. пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

35. Енциклопедія політичної думки / за ред. Д. Міллера; пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2000. 472 с.

36. Євтушина Л. І. У рідному краї і серце співає. Українознавство як основа національного виховання дошкільників. Старша група. Харків: Вид. група «Основа», 2018. 79 с.

37. Єжова О. О. Сутність організаційно-педагогічних умов

педагогічного процесу // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). 2014. № 3. С. 39–43.

38. Єльнікова Г. Освітній моніторинг в управлінні загальною середньою освітою // Наша школа. 2000. № 4. С. 33–37.

39. Жданкіна А. Педагогічні умови патріотичного виховання учнівської молоді засобами кобзарства // Український педагогічний журнал. 2022. № 2. С. 131–139.

40. Загородня Л. П., Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посіб. 2-ге вид. Суми : Університетська книга, 2010. 319 с.

41. Калуська Л. В. Виховний вплив народних ремесел на формування особистості старшого дошкільника / Л. В. Калуська // *Проблеми освіти*. 1997. Вип. 7. С. 213–219.

42. Калуська Л. В. Дивокрай. Вибрані дидактико-методичні матеріали для працівників. Кн. 1 / Л. В. Калуська. Тернопіль : Мандрівець, 2008. 319 с.

43. Кардашов В. М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: навч. посіб. [для студ. вищих навч. закладів]. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2007. 296 с.

44. Кардашов В. М. Теорія і методика художньо-творчого розвитку школярів: навч.-метод. посіб. Київ-Мелітополь, 2001. 115 с.

45. Кардашов В. М. Художньо-творчий розвиток особистості: теоретичний та методичний вимір: моногр. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні», 2007. 256 с.

46. Кондратенко Р. В., Олійник В. Ф., Онищенко І. В. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників: навч.-методич. посіб. Київ: КПІ, 2015. 224 с.

47. Коновець С. В. Теоретичні і методичні основи творчого розвитку майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищих

навчальних закладах: дис. докт. пед. наук: 13.00.04. Київ: НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, 2012. 472 с.

48. Кононко О. “Я у Світі”: нова світоглядна позиція / О. Кононко // *Дошкільне виховання*. 2016. № 1. С. 5–9.

49. Концепція єдиної системи естетичного виховання у загальноосвітніх школах України: Проект // *Мистецтво та освіта*. 1998. № 1. С. 2–6.

50. Корнієнко А. В. Організаційно-педагогічні умови виховання соціальної компетентності у гуртках декоративно-ужиткового мистецтва позашкільних навчальних закладів // *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський*, 2011. Вип. 15, кн. 2. С. 37–45.

51. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей // Костюк Г. С. *Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості* / ред. Л. М. Проколієнко. Київ: Рад. шк., 1989. С. 307–373.

52. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях: навч. посіб. Київ, 2006. 311 с.

53. Кучерявий О. Г. Педагогіка і психологія дитячої творчості (Аспект самоформування вмінь організовувати творчість дітей): навч. посіб. Київ: ІЗМН, 1998. 156 с.

54. Лазарєв М. О. Основи педагогічної творчості: навч. посіб. [для пед. ін-тів]. Суми: ВВП «Мрія–ЛТД», 1995. 212 с.

55. Лозинська Є. Ф. Українське народознавство дітям дошкільного віку / Львів : Оріяна-Нова, 2008. 206 с.

56. Лозован М. Генна пам'ять народної іграшки / *Поштовий вісник*. 2008. С. 52–59.

57. Лук А. Н. Психология творчества. М.: Наука, 1978. 59 с.

58. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватись. Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками: посібник / І. О. Луценко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т розвитку дитини. 2-е

вид., переробл. і доп. Київ: Світич, 2013. 206 с.: іл.

59. Макаренко А. С. Виховання громадянина. М. : Просвещение, 1988. 301 с.

60. Матвієнко П. Живодайні джерела патріотизму / П. Матвієнко // *Дошкільне виховання*. 2001. № 8. С. 8–9.

61. Мельнікова О. В. Проблеми патріотичного виховання сучасної молоді / О. В. Мельнікова // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. 2 (49). С. 83–89.

62. Національна доктрина розвитку освіти // *Освіта України*. 2002. № 3.

63. Ніколаєнко В. М. Народознавство в дошкільному навчальному закладі. 2–6 років. Х. : Вид. група «Основа», 2010. 207 с.

64. Патріотичне виховання юного покоління. Режим доступу: http://ploskivskenvo.ucoz.ua/publ/storinka_dnz/patriotichne_vikhovannja_starshikh_doshkilnjat/2-1-0-52

65. Педагогіка мистецтва: монографія / [упор. Г. М. Падалка; голов. ред. К. А. Романова]; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: Освіта України, 2008. 274 с. (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін).

66. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська. К. : Академвидав, 2006. 456 с.

67. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників. К., 1993. 111 с.

68. Рагозіна В. В. Художні техніки в естетичному розвитку дошкільників // *Мистецтво та освіта*. Київ: Вид-во Фенікс, 2012. Вип. 2 (64). С. 64.

69. Руденко Ю. Д. Основи сучасного українського виховання / Ю. Д. Руденко. К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2003. 328 с.

70. Ружицький В. А., Малініна А. О. Основи петриківського розпису / В. А. Ружицький, А. О. Малініна. Х. : Скорпіон, 2003. 48 с.

71. Русова С. Вибрані педагогічні твори. К. : Освіта, 1995. 304 с.
72. Русова С. Моральне виховання в позашкільній освіті / С. Русова // *З маловідомого і невідомого / упоряд. О. Джус, З. Нагачевська*. Івано-Франківськ, 2006. Ч. 1. С. 448.
73. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. К., 1985. 312 с.
74. Стельмахович М. Г. Феномен народних звичаїв і традицій / М. Г. Стельмахович // *Народознавство*. 1994. № 10–11. С. 3–8.
75. Українські педагоги про національно-патріотичне виховання : збірник матеріалів Всеукр. наук. практ. семінару / ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; редкол.: Л.Д. Березівська, С.М. Зозуля, Т.В. Філімонова; літ. ред. Л.В. Редько-Шпак; рецензенти О.В. Сухомлинська, Н.М. Коляда. Київ : ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, 2016. 60 с.
76. Ушинський К. Д. Про народність у громадянському вихованні / К. Д. Ушинський // *Вибрані педагогічні твори*. Т. 1. К., 1983. С. 43–103.
77. Філімонова Т. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку // *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 27, т. 5. С. 163–167.
78. Філософський енциклопедичний словник / за гол. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
79. Фоменко Е. В. Формування національної свідомості дітей. Х. : Вид. група «Основа», 2009. 121 с.
80. Храплива Л. Писанка українським дітям / Л. Храплива. К. : Глобус, 1993. 102 с.
81. Череповська Н. Розвиток патріотизму дітей дошкільного віку за допомогою медіапсихологічних ресурсів // *Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць / за заг. ред. Г.В. Беленької, В.І. Бондар, І.М. Шоробури*. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2020. С. 435–449
82. Шкребтієнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей

старшого дошкільного віку засобами художньої літератури : дис. канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2019. 298 с

83. Яків Феофанович Чепіга (Зеленкевич) – видатний педагог, психолог, громадський діяч: біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; упоряд.: Лисиця Н. М., Айвазова Л. М., Бублик Н. М., Стельмах Н. А.; наук. консультант і авт. вступ. ст. Березівська Л. Д.; наук. ред.: Рогова П. І., Пономаренко Л. О.; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О. Київ : Нілан ЛТД, 2013. 135 с.

ДОДАТКИ

Писанка - символ і оберіг

*Інтегроване заняття з розвитку українського
мовлення в старшій групі*

Мета: активізувати і збагачувати словник дітей із запропонованої теми; продовжувати знайомити з Великоднім звичаєм, оберегами; розвивати художні естетичні смаки; виховувати у дітей інтерес до звичаїв і традицій українського народу.

Словник: Великдень (Великий день), Паска, крашанка, писанка, писанкарка, писачок, орнамент, візерунок, оберіг.

Матеріал до заняття: картина «Христос воскрес! Воістину воскрес!»; паска; крашанки; писанки (зразки); заготовлена яєчна шкаралупа для писання писанок; фарби; пензлики; серветки; слова пісень і віршів; зразки символів.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Заняття проводиться в Світлиці. На столі, застеленому скатертиною, — паска, а у мисці — крашанки, писанки.

Діти заходять до хатинки під музику і ведуть хоровод, співаючи веснянку «Прийди, весно!»

У колі — двоє дітей: дівчинка-українка з кошиком у руках, в якому писанки і крашанки, і хлопчик із паскою на вишитому рушникові.

Дівчинка

Гей, Великдень! Гей, весна!

Що несе мені вона:

Сонце, квіти, і в додаток

Ціп'яток-курчаток,

Пташеняток у садку,

Зайченяток у ліску,

На голівоньку вінок,

А у кошик - крашанок.

Хлопчик

Люди добрі! Йде Великдень,

Несе білу паску,

Дзвонить в дзвони,

Розсипає радощі і ласку.

Воротонька відчиняймо,

Гостоньків вітаймо!

(Діти розмикають коло, утворюють півколо, повернувшись обличчям до гостей, і вітаються, поклонившись.)

– Діти, отже, ви вже, мабуть, здогадались, про що ми з вами поведемо сьогодні розмову. Саме так - про одне з великих весняних свят - Великдень. А як ще називають це свято? *(Великий день, Пасха)*

– Ми сьогодні продовжуватимемо знайомитись з Великодніми звичаями, всі разом відкриватимемо для себе красу наших писанок.

Великдень завжди святкували і святкують у неділю. Тиждень перед Великоднем називали *чистим* або *білим*. Кожен день цього тижня має своє призначення. Люди перед Великоднем білять хати, прикрашають кімнати рушниками, прибирають подвір'я. Найважливішим днем цього тижня є четвер, який називається *чистим, світлим, великим, живним*. Чистий четвер - це день весняного очищення. Ще до схід сонця селяни чистять в стайнях, коморах, на подвір'ї, в хатах - все повинно бути чистим і виглядати по-святковому.

Існує повір'я, що в Чистий четвер, до схід сонця ворон носить із гнізда своїх дітей купати у річці. Хто скупається раніше від воронячих дітей, той буде здоровим протягом року. Хворі люди купаються вночі - «поки ворон дітей не купає», щоб очиститись від хвороби. В чистий четвер стрижуть дітей - щоб волосся не лізло та щоб голова не боліла. У цей день господині готують сіль до великоднього столу. Грудку солі загортають в ганчірку і кладуть до печі. Коли ганчірка обгорить, сіль забирають і зберігають до

Великодня.

За Чистим четвергом настає *Страсна п'ятниця*. В цей день гріх робити. Дозволяється лише пекти паски і саджати капусту.

За Страсною п'ятницею надходить *Великодня субота* — день виготовлення крашанок і писанок. Бо що ж то за свято Великоднє без писанки? Діти, а як люди готуються до Великодня? Які яйця вони готують?

Діти. Крашанки — яйця одного кольору.

- *Дряпанки* (шкрябанки) — орнамент видряпується гострим предметом.
 - *Крашанки* (капанки) — віск чи фарба падають краплинами.
 - *Мальованки* — візерунок малюється пензликом.
 - *Писанки* — візерунок розписують за допомогою спеціального писачка.
- Писанка має багато кольорів (до 7). Дівчатка читають вірш про те, які барвисті писанки малюють в Україні.

ПИСАНКА

Гарна писанка у мене —
 Мабуть кращої нема!
 Мама тільки помагала,
 Малювала я сама.
 Змалювала дрібно квіти,
 Вісім хрестиків малих,
 І дрібнесеньку ялинку,
 Й поясочок поміж них...
 Хоч не зразу змалювала,
 Зіпсувала п'ять яєць —
 Та як шосте закінчила.
 Тато мовив: «Молодець!»
 Я ту писанку для себе
 Для зразочка залишу,
 А для мами і для тата
 Дві ще кращих напишу.

(К. Перелісна)

– Діточки, а зараз я вам розповім, як саме прийшла до нас писанка.

Писанки розписували дуже давно. Писанка народжується не з дерева, не з металу, а зі звичайнісінького яйця. Яйце було символом сонця у багатьох народів, а без сонця не існує життя.

Яйце було символом весняного пробудження та оновлення світу, символом перемоги життя над смертю. Тому ще дотепер серед народу живуть перекази про те, що саме з писанки світ почався.

Писанка, як саме яйце, є знаком життя. Тому фарбовані, мальовані яйця вважали оберегами, їх намагалися зберегти якомога довше.

У Києві в історичному музеї зберігається писанка, якій виповнилося тисяча років, зветься вона «Берегиня». Фарби на ній збереглися дотепер, їх ані сонце не випалило, ані вода не змила. Якими фарбами фарбували яйця?

Діти. Рослинними.

- Так, природними барвниками, які добували із рослин. Вони стійкіші і не втрачають свіжості. Кожне яйце фарбували у трав'яних фарбах-галунах, і такі яйця називали *галунками*. Пригадайте, будь ласка, як отримують жовту фарбу.

Діти. З навару кори яблуні кислиці та домішок гірських квітів. Ще фарбують яйця в лушпинні цибулі.

- Писанки писали не лише до Великодня їх писали до кожного свята великого, починаючи від Стрітіння і до Зеленої неділі (майже 4 місяці). До кожного свята писанка мала свої орнаменти.

Наприклад, на Стрітіння малювали писанки з простим і ламаним хрестиком. Це означало, що Сонце посилатиме на землю більше тепла.

На Сорок святих обов'язково малювали писанку «Сорок клинців».

На Великдень — візерунки сонечка.

Адже на дворі весна, а діти дуже люблять цю пору року, водять хороводи, співають, співають веснянки.

Наші дівчатка поведуть хоровод «Подольночка».

- Діти, а як же малюють писанки? Яким знаряддям?

Діти. Писанку розписують писачком — це маленька металева трубочка, в яку набирають віск.

- Правильно, в трубочку набирають віск і воском наносять візерунок на білому яйці, потім його кладуть спочатку у найсвітлішу фарбу, а потім — у темнішу. Тоді яйце підігривають, щоб зняти воскові лінії. Діти, а які кольори найбільше використовують для писанок? (*Чорний, коричневий, червоний, жовтий, синій, зелений*)

Гра «Назви колір і що він означає»

Показати кольорове яйце, діти називають:

—Чорний, коричневий — символізує землю, її родючість.

—Червоний — радість, життя, надію на любов.

—Жовтий — врожай, небесні світила.

—Синій, блакитний — небо, повітря, воду.

—Зелений — весну, воскресіння природи, багатства рослинного світу.

—Послухаємо вірш «Писанка».

Я писанка-красуня.

Вся в рисках і квітках,

Красу митців несу я,

їх славлю у віках.

Мене кладуть у свято

На пишному столі,

Щоби моїм убранством

Пишалися малі.

Без мене наше свято

Не буде тим, чим є,

Бо писанка багато

Всім радості дає.

– Діти, а які орнаменти, символи малювали на писанках? (*Рослинні, тваринні, християнські, символи сонця, безконечник, геометричні*) Так,

діти, всі ці символи зустрічались на писанках. Ще я вам хочу розповісти сьогодні про один найдавніший символ. Це Богиня-Берегиня — жіноча постать із піднятими руками зображує Велику Матір усього живого — слов'янську Богиню життя і родючості. *(Показати символи Богині-Берегині.)*

- А хто розписував писанки? *(Жінки, бабусі, мами, дівчатка)*

- А як називали жінок, які писали писанки? *(Писанкарки)*

- Як писанкарки готувались писати писанку? *(Писанкарка повинна була бути здоровою. Перед початком писання повинна вимитись та одягнутись у все чисте.)*

- Наші дівчатка заспівають пісню про те, як діти разом із мамами пишуть писанки. *(Пісня «Писанки»)*

- Малята, ви вже знаєте, що діти на Великдень любили грати у великодні ігри. Пригадайте, які ви знаєте? *(«Надбивки», «У котка» («Котючки»), «У кидька», «Відгадай, під якою шапкою», «Дістань писанку»)* Давайте і ми пограємо. *(Проводиться 2-3 гри.)*

ПИСАНКА

(Великодня казка)

Одного разу по двору ходила курка, та як закудкудакала: «Кудкудак! Кудкудак! Знесла яйце, як кулак!» Та гарне ж: схоже на білий світ. Бо в світі сонце, а в яйці — золотий жовток.

- Під хатою на стільчику грілась проти сонця бабуня Марія. Побачила яйце, та й каже: «Яке гарне яйце! Кругле, біленьке! Візьму його на писанку». І поклала його в решето до таких же яєць, тоді розтопила віск і кличе внука:

- Ходи-но, Івасику писанки писати! Взяла бабуня писачок і почала писати.

- Бабуню, чуєш, бабуню! — запитав Івасик. — Що це за квіточка у тебе намалювалася?

- То, Івасику, не квіточка. То знак сонечка золотого,

- Бабуню! А що це за цяточки-крапочки?

- Не цяточки, Івасику. То чарівні знаки дощу.

Розписала бабуня писанку, у фарбі пофарбувала, і стала писанка барвиста, різнокольорова.

Настав Великдень, і покликала бабуня онучат — Петрика, Івасика, Оксанку, Васиlinkу. «Нате, онучата, по писанці. Гайда викочуватись!»

Котять діти писанки; на них вербички, хрестики, колоски, клинчики-вітрячки, поясочки так і мерехтять!

А в небі сонечко сміється, світлом розливається.

- Чи будеш ти, сонечко, весь рік щедро світити? — питає в нього яйце - писанка.

- Буду, буду, бо на тобі мій таємний знак.

- Ти котишся — мене до землі приворожуєш!

- А ти, дощику, будеш землю поливати, зілля напувати?

- Буду, буду, бо на тобі і мій знак магічний. Ти по землі котишся — мої струни - срібнодзвони до неї прив'язуєш!..

По двору курка никала. Побачила писанку, залюбувалась нею.

- Що воно за яйце-райце, барвисте, зірчасте? Мабуть самого сонця дитя. Я б зроду такого не знесла.

А писанка котиться по землі: тож буде сонце, будуть дощі й роси, буде в світі щастя! Хто його шукатиме — неодмінно знайде.

Ось і казочці кінець,

А хто слухав — молодець!

- Тепер послухаємо Маріанну. Вона розповість нам про те, що вона малюватиме на писанці.

Спекла мама на Великдень

Біленькі паски,

А я куплю фарб і спишу

Гарні писанки.

Розмалую на писанках

Квіти, ялички
 І роздам їх на Великдень
 Поміж діточки.
 А братові маленькому
 Дам писанки дві,
 Щоб качав їх по зеленій
 Шовковій траві.

Вихователь. Діти, я ще хочу вам нагадати про те, що писанка має обрядову функцію: з нею зустрічають весну, готуються до Великодня. Пофарбоване, розписане яйце — є свята. На паску їхносять у церкву, святять і свячене яйце вживають першим. Свячене яйце ділять на стільки частин, скільки людей у сім'ї. Писанками та крашанками обмінюються, дають рідним, сусідам, беруть з собою, коли йдуть у гості. Прийшовши в гості, вітаються: «Христос воскрес!», «З Великоднем!», «Зі святом, будьте здорові!» Дарують на свято великодні листівки. А тепер настав час і нам писати писанки.

Діти сідають за столи і пишуть писанки. Роботу супроводжують піснею «Розмалюю писанку». Наприкінці роботи вихователь хвалить дітей за гарні писанки. Дівчинка Іринка читає вірш.

В цих писанках вкраїнська
 Душевна глибина,
 Жива блакить барвінка
 И хода весни красна.

- Діти, про Великдень складено багато легенд. Послухайте одну з них.

Під землею живе страшний диявол, прикутий ланцюгами до скелі. Щороку навесні він посилає своїх слуг, щоб вони подивилися, як живуть люди, у злагоді, мирі, чи діти поважають своїх батьків, чи пишуть люди писанки. Якщо люди не миряться, то він радіє, а якщо йому говорять, що люди живуть мирно, поважають одне одного і пишуть писанки,— він сердиться, і залізні пута міцно стискають диявола. Доля світу залежить від

того, скільки писанок щороку пишеться. Доки писатимуть писанки, світ буде існувати. То ж пам'ятаймо завжди звичаї, пов'язані з писанками.

Любі діти! Милі гості! Зі святом вас! Із Великоднем!

Зичу всім вам здоров'я, щастя і долі,

На столі щоб всього було доволі.

Хай для вас буде сонячна путь!

Хай вам віку зозулі кують!

Отже, запропонована нами програма реалізації педагогічних умов, такі як чітке визначення кола знань про Україну (на матеріалі народних казок) як основи для виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників, спеціальний відбір вихователем народних казок, що сприяють формуванню патріотичних почуттів у старших дошкільників, залучення до національно-патріотичного виховання старших дошкільників батьків мала позитивно результати. Діти краще орієнтувалися у поняттях національно-патріотичного виховання, почали називати Державні символи, змогли розповісти про свій край, а за допомогою казок – почали розпізнавати український одяг, називати українські страви тощо. Тому, програма реалізації педагогічних умов може бути використана у дитячих навчальних закладах, як програма національно-патріотичного виховання дітей засобами української народної іграшки.

Тематика дітям українських майстрів

1. Марії Приймаченко (наївний стиль, фантастичні звірі), Олени Шовкуненко (пейзажі та сцени сільського побуту),
2. Тараса Шевченка (українські пейзажі),
3. Тетяни Яблонської («Хліб» - зображення праці хліборобів),
4. Катерини Білокур (натюрморти з квітами),
5. А. Василькової «Зима»,
6. М. Глущенко «Зимовий день», «Відлига»,
7. О. Демиденко «Перший сніг»,
8. Ю. Нагулко «Золота осінь» «Літо»,
9. Ю. Пацана «Осінній ліс», «Рання весна»,
10. П. Чуписа «Парк взимку»,
11. О. Щербакова «Осінь»
12. М. Ведмідь «Перший бузок»,
13. О. Вилуск «Букет бузку на темному фоні», «Весняні квіти»,
14. А. Колос «Весна. Мімози»,
15. Марта Ліщинська «Ромашки»,
16. Наталія Басараб «Дівчинка в маках»,
17. С. Лазарєва «Мотанка»,
18. Ольга Сімонова «Літо й діти»,
19. Ю. Перепелкина «Натюрморт з кавуном», «Натюрморт з виноградом», «Натюрморт з яблуками», «Груші», «З хризантемами», «Полунична насолода», «Кошик з черешнею».
20. О. Охупкін «Марійка»,
21. К. Трутовський «Одягають вінок»,
22. О. Харламов «Дівчинка з лялькою»,
23. А. Халтурін «Катруся і сонячний зайчик».